

Квіти для Елджернона
Деніел Кіз

Всесвітній бестселер, який сколихнув серця мільйонів читачів! Неодноразово екранізований роман, який здобув найпрестижніші літературні премії! Історія, яка зворушує та змушує замислитися... Розумово відсталий Чарлі Гордон погоджується на ризикований науковий експеримент – понад усе він мріє стати розумним. Після надскладної операції на мозку його інтелект дійсно стає блискавичним. Але ніхто не міг передбачити, які наслідки спричинить цей дослід...

Деніел Кіз

Квіти для Елджернона

Моїй матері і на згадку про мого батька

* * *

– Кожен, хто має розум, – вів я далі, – пригадав би, що існує двояке порушення зору, яке виникає із двох причин: коли потрапляють зі світла до темряви або коли із темряви виходять на світло. І якби знаття, що саме діється із душою, то, коли-небудь побачивши її збентеженою і неспроможною щось розгледіти, ніхто не став би безглуздо сміятись, а радше б задумався, чи прийшла ця душа із світлішого життя і тепер підлягає затьмаренню, чи ж навпаки, від великої темряви діставшись до світлішого життя, вона вся виповнена яскравим сяйвом: такий її стан і таке життя можна вважати за щастя, а тій першій душі годилося б тільки поспівчувати. А коли б хто, глянувши на неї, хотів насміятись, то нехай він менше сміявся б над першою, ніж над тією, яка опустилась згори, зі світла.

Платон, Держава VII

Первий звіт

3 берізня

Докторь Штраус каже аби я писав шо думаю і помнив усе шо зі мною буде від сьогодні. Я не знаю чому але він вважа шо це важливо аби вони могли бачити чи можна якось використати мене. Я думаю, з мене буде польза бо міс Кінніан каже вони спробують зробити мене умним. Я хочу бути умним. Звуть мене Чярлі Гордон і я роблю в пикарні Доннера де містер Доннер дає мені по одинадцять доларів на тиждень і дає хліба та тістечко, коли я попрошу. Мені тридцять двое років і в наступному місяці буде мій день народження. Я сказав докторю Штраусу та професорю Няммуру шо я не вмію добре писати, але він сказав, шо це неважно і шоб я писав як я балакаю і як пишу твори у класі міс Кінніан у її школі для недорозвинених дорослих куди я хожу вчитися тричі на тиждень коли маю вільний час. Докторь Штраус каже шоб я писав усе шо думаю і все шо зі мною була але голова в мене порожня і сьогодні я вже нічого не напишу... Ваш Чярлі Гордон.

Другий звіт

4 берізня

Я сьогодні мав тест. Думаю я його провалив і думаю тепер вони не захочуть скористатися мною. А сталося те шо я пішов до професора Няммура в його кабінет коли в мене був ланч так бо вони мені сказали і його секретарка повела мене до кімнати де на дверях було написано департамент для психів але за тими дверима була довга зала й багато малих кімнаток де я побачив лише стіл та стульці. В одній із тих кімнаток був приемний чоловік я побачив у нього білі карти обляпані чорнилом. Він сказав сідай Чярлі прилаштуйся зручніше й розслабся. Він був у білому пальті як докторь але думаю він не був докторем бо не попросив мене роззявити рота й сказати а. У нього були лише оті білі карти. Його звали Берт. Я забув його друге ім'я бо не вмію добре пам'ятати.

Я не знав шо він хоче робити і міцно вчепився руками у спинку стульця як я робив лише тоді коли приходив до зубного лікаря. Берт не був зубним лікарем але він знов і знов казав мені шоб я розслабився а це лякало мене бо так завжди кажуть коли щось болітиме.

Отож Берт запитав Чярлі шо ти бачиш на цих картах. Я побачив на них розлите чорнило й дуже злякався хоч я мав у кармані лапку кроля бо коли я був малий то завжди провалював тести у школі й розливав чорнило.

Я сказав Берту шо бачу чорнило яке хтось розлив на білу карту. Берт сказав так і всміхнувся й мені стало добре. Він перевертав усі карти і я сказав йому шо хтось розлив на них чорнило червоне й чорне. Я подумав шо цей тест був легким та коли я підвівся шоб піти геть Берт зупинив мене і сказав

мені сядь Чярлі ми ще не закінчили. З цими картами ми маємо ще роботу. Я не пойняв, чого він хоче але пригадав як доктор Штраус сказав аби я робив усе що він мені скаже навіть якщо я не пойму чого він од мене хоче.

Я не дуже добре помню прощо запитував мене Берт але помню він хотів щоб я сказав йому що я побачив у чорнилі. Я нічого не побачив у чорнилі але Берт сказав що там є картини. Я не побачив ніяких картин. Я справді хотів їх побачити. Я тримав карту під самими своїми очима й набагато далі. Потім подумав що коли я почеплю на ніс очки то либонь побачу краще я зазвичай дивлюся крізь очки на телевізір але я сказав собі що можливо крізь них я побачу краще картини в чорнилі. Я начепив очки і сказав дайте мені ще раз подивитися на карту тепер я там щось побачу повірте мені.

Я дивився з усіх сил але так і не побачив там картин бачив лише чорнило. Я сказав Берту що мабуть мені потрібні нові очки. Він щось записав на папері і я злякався що провалив тест. Тож я сказав йому що бачу дуже гарну картинку з гарними заокругленнями на краях але він заперечливо похитав головою отже там було все не так. Я спитав у нього чи інші люди бачать якісь речі в чорнилі й він сказав так вони бачать різні речі в чорнилі. Він сказав мені що чорнило на карті називається чорнилом випробувань.

Берт дуже приємний чоловік і він балакає повільно як міс Кінніан у своєму класі куди я хожу бо там навчають читати недорозвинених дорослих. Він пояснив мені що це шоківий тест. Він сказав що люди бачать картинки в чорнилах. Я сказав покажіть мені де вони їх бачать. Він мені цього не показав, він лише сказав уяви собі що на карті справді щось є. Я сказав йому що уявив там чорнило. Він похитав головою – я знову не вгадав. Він сказав це щось має нагадати мені я повинен прикинутися що воно мені щось нагадує. Я надовго заплющив очі намагаючись шонебудь собі уявити а тоді сказав я уявив собі як чорнило капає на білу карту. Тут його олівець зломився ми підвелися й вийшли.

Я не думаю що витримав цей тест.

Третій звіт

5 берізня

Доктор Штраус і професор Нямур сказали що чорнило на картах нічого не означає. Я сказав їм що то не я розлив на них чорнило і що я не міг нічого побачити в тому чорнилі. Вони сказали що може ще використають мене. Я сказав доктору Штраусу що міс Кінніан ніколи не провадила наді мною тестів, лише навчала мене читати й писати. Він сказав, що міс Кінніан сказала йому я найкращий учень у школі Бекмана для недорозвинених учнів і найбільше стараюся бо я справді хочу навчитися грамоти хочу навіть більше аніж люди тямовитіші ніж я.

Дохторь Штраус запитав мене як ти потрапив до школи Бекмана Чарлі власними зусиллями. Як ти про неї довідався. Я сказав що не помню.

Професорь Няммур запитав мене чому мені захотілося читати й правильно писати. Я сказав йому томушо все життя я хотів бути умним а не тупим і моя мати завжди казала щоб я старався та коли я навіть чогось навчався у школі міс Кінніан я швидко все забував.

Дохторь Штраус написав дещо для мене на аркуші паперу а професорь Няммур побалакав зі мною дуже серйозно. Він сказав ти знаєш Чарлі нам невідомо як цей експеримент працюватиме на людях томушо ми досі застосовували його лише для тварин. Я йому відповів що це саме сказала мені міс Кінніан але я не боюся навіть якщо в мене щось болітиме томушо я дужий і вмію тяжко працювати.

Я хочу стати умним якщо вони дозволять мені. Вони кажуть ім потрібен дозвіл від моєї родини але мій дядько Герман який про мене дбав помер і я нічого не помню про свою родину. Я не бачив своєї матері і свого батька і своєї маленької сестри Норми давно й дуже давно. Можливо мій батько також помер. Дохторь Штраус запитав мене, де вони жили. Я думаю вони жили в Брукліні. Він сказав що вони їх шукатимуть і можливо знайдуть.

Я сподіваюся мені не доведеться писати багато цих звітів бо вони забирають у мене багато часу і я лягаю спати дуже пізно й дуже стомлений уранці. Джімпі накричав на мене томушо я впустив тацю з булочками які ніс до печі. Вони стали дуже брудні і йому довелося обтирати їх перш ніж він поставив їх у піч щоб вони там пеклися. Джімпі горлає на мене постійно коли я роблю щось не так але він мене любить бо він мій друг. Уявляю собі як він здивується коли я стану умним.

Четвертий звіт

6 берізня

Сьогодні я мав ще один ідіотський тест на випадок якщо вони зможуть використати мене. Те саме місце але інша маленька тестова кімнатка. Приемна леді яка мене туди привела сказала мені своє ім'я а я запитав у неї як воно пишеться щоб я міг занести його до свого звіту про тематичний аперцептивний тест. Я не знаю перших двох слів але знаю що означає цей тест. Я мушу витримати його бо інакше мої оцінки будуть низькими.

Цей тест здався мені лехким, томушо я міг бачити картинки. Проте на цей раз вона не стала допитуватися що я побачив у картинках. Це збило мене з пантелику. Я сказав їй що вчора Берт вимагав аби я сказав що я бачу на

чорнилі. Вона сказала це не має значення бо в цьому тесті йдеться про інше. Тепер я повинен розповісти історії про людей на картинках.

Я сказав як я можу розповідати про людей яких я не знаю. Вона сказала а ти прикинься ніби їх знаєш але я сказав їй що це буди брехня. Я більше ніколи не бришу тому що коли я був дитиною я брехав і мене за це лупцювали. У мене в гамані є світлина зі мною Нормою і дядьком Германом який прелаштував мене на роботу до пикарні Доннера а вже потім помер.

Я сказав я можу щось розповісти про тих людей бо я жив із дядьком Германом досить довго але леді не хотіла чути про них. Вона сказала цей тест і ще один тест шоківий мають на миті повернути мені пирсональність. Я засміявся. Я запитав у неї як я можу повернути собі цю штуку роздивляючись карти на які хтось вилив чорнило і фотки людей яких я не знаю. Вона розсердилася й забрала фотки. Мені було байдуже. Думаю цей тест я також провалив.

Потім я зробив для неї кілька малюнків але малюю я не дуже добре. Після чого до мене повірнувся ще один тестер Берт у білому піджаку його звуть Берт Селден і він повів мене в інше місце на цьому ж таки читвертому поверсі в університеті Бекмана, де на дверях було написано психологічна лабораторія. Берт пояснив мені що психологія означає тямку а лабораторія те місце де вони роблять сперименти. Я подумав він сказав що вони там роблять жувальну гумку але тепер мені здається вони там виготовляють головоламки та ігри бо саме цим ми зайнялися.

Мені не шастило добре збирати головоламки тому що все там було поламане і я нічого не міг запхати в дірки. А одна з ігор була папером на якому були накреслені лінії у всіх напрямках і мала безліч коробків. З одного боку там було написано старт, а з протілежного – фініш. Він сказав, це интересна гра й мені треба взяти алівець і накреслити лінію від старту до фінішу не пиритнувши жодної з ліній які вже були проведені на папері.

Я не зрозумів чого йому треба й ми перепсували багато аркушів. Тоді Берт сказав стривай я тобі щось покажу ходімо до спериментальної лабараторії можливо там ти зрозумієш що й до чого. Ми піднялися на 5 поверх і зайшли до іншої кімнати де були клітки з животними у них були там обізяни та кілька мишей. У кімнаті висів дивний запах схожий на запах гнилих покидьків. І там були також інші люди в білих халатах вони гралися з животним і я подумав що це крамниця де продають приручених звірів але люди в білих халатах не були схожі на покупців. Берт узяв із клітки білого миша й показав його міні. Він сказав що це Елджернон і що він чудово знає лаберинт. Я попросив його показати мені як він це робить.

Так от ви тільки собі уявіть він посадив Елджернона в ящик, де на дні було безліч згинів і паворотів і були там також старт і фініш як на тому папері над яким я сушив собі голову. Ящик стояв на великому столі де на краях височів бар'єр. Берт дістав із кишені свого годинника підняв бічні дверцята, що ковзали вниз і вгору й сказав: «Ходімо Елджерноне!» Миш нюхнув повітря двічі або тричі й побіг. Спочатку він біг у довгому проході та коли побачив що далі дороги нема то повернувся назад на те місце з якого почав бігти й постояв там хвилину ворущачи вусами. Після чого обирнувся й побіг в іншому напрямку. Мені здалося миш робив те саме що Берт хотів аби я зробив на покресленому лініями папері. Я засміявся

подумавши що це надто важке завдання для миша. Але Елджернон побіг далі вже не зупиняючись крізь цей лаберинт і жодного разу не збився з дороги, добіг до того місця, де був фініш і запищав. Берт сказав мені що він щасливий оскільки правильно виконав те що вимагалось від нього.

До чого ж розумний миш подумалося міні. Берт запитав чи не хотів би я побігати наввипередки з Елджерноном. Я сказав що звичайно хотів би й він сказав що має лаберинт іншого вигляду виготовлений із дерева з прокресленими на ньому ходами й електричну паличку схожу на олівець. І він сказав що може спорудити для Елджернона такий самий лаберинт як і для мене й ми зможемо робити одне й те саме.

Він підняв усі бар'єри навколо Елджернонового стола щоб розвести їх і скласти по-іншому. А тоді знову опустив верхній екран щоб Елджернон не зміг перестрибнути якийсь бар'єр і наблизитися до фінішу. Потім дав мені електричну паличку й показав як ковзати її кінчиком між бічними бар'єрами й мені заборонялося відривати її кінчик від дна а ковзати ним по накреслених там подряпинах аж поки олівець не зможе рухатися і міне лигенько не вдарить струмом.

Він дістав із кишені годинника й намагався не показувати його мені. Тому я намагався не дивитись на нього й чирез це дуже нервувався.

Коли він скомандував: «Рушайте!» я спробував рушити але не знав куди мені рушати. Не знав, яку дорогу обрати. Потім я почув як Елджернон запищав у своєму ящику який стояв на столі й почув легке дряпання – мабуть він уже побіг. Я посунув олівця вперед, але посунув його не туди й кінчик олівця застряв а пальці мені вдарило легким електричним струмом тож я повернувся до старту але щоразу коли я потрапляв не туди кінчик олівця застрягав а мене било електрошоком. Било не боляче лише примушувало мене невисоко підстрибнути а Берт повідомляв мені що я знову помилився. Я не подолав і половини свого шляху коли почув писк Елджернона – мабуть він знову був щасливий а це означало що він виграв у мене гонку.

Ми змагалися ще десять разів й Елджернон вигравав щоразу тому що я не знаходив правильної дороги до фінішу й щоразу застрягав між бічними стінками. Я не počував себе зле тому що спостерігав за Елджерноном і потроху став розуміти як дістатися до кінця лаберинту навіть якщо це забере в мене багато часу.

Я не знав що миші такі розумні.

П'ятий звіт

6 берізня

Вони знайшли мою сестру Норму яка жила з матір'ю в Брукліні й вона дала дозвіл на мою операцію. Отже вони таки хочуть використати мене. Я такий збуджений що ледве спроможний писати. Але спочатку професор Няммур і доктор Штраус трохи засперечалися через мене. Я сидів у кабінеті професора Няммура коли увійшли доктор Штраус і Берт Селден. Професор Няммур був трохи стривожений і либонь остерігався використати мене але доктор Штраус сказав йому що, на його думку я маю найкращий вигляд із тих кого досі їм доводилося тестувати. Берт сказав йому що міс Кінніан найбільше рекомендувала мене з усіх людей яких вона навчала в центрі для розумово відсталих дорослих. Куди я хожу.

Доктор Штраус сказав я маю в собі щось дуже хороше. Він сказав у мене добра мативація. Я навіть ніколи не знав що вона в мене є. Мені стало добре коли він сказав що ніхто у кого кі 68, не наділений такою властивістю. Я не знав що це таке й звідки воно в мене але він сказав що в Елджернона воно також є. Мативація Елджернона виникає коли ви покладете сир у його ящик. Але мабуть мативація має й інші причини бо на цьому тижні я сиру зовсім не їв.

Професор Няммур стурбований тим що мій кі може стати надто високим а він у мене надто низький і я від цього захворію. А доктор Штраус сказав професору Няммурові щось таке чого я не зрозумів тож поки вони балакали я записав кілька їхніх слів до свого нотатника щоб використати їх у своєму звіті. Він сказав Геролде (так звуть професора Няммура) я знаю Чярлі не зовсім той чоловік що його ви хочете зробити суперінтелектом власного виробу або інакше кажучи суперменом. Але більшість людей із таким низьким рівнем розвитку налаштовані вороже й не бажають співпрацювати вони здебільшого тупі й апатичні і знайти з ними спільну мову тяжко. Чярлі має добрий характер він зацікавлений і прагне сподобатися.

Тоді професор Няммур сказав не забувайте він стане першою людиною чий розум буде поліпшений херургічно. Доктор Штраус сказав саме це я й мав на увазі. Де ми знайдемо ще одного недорозвиненого дорослого чоловіка з такою величезною мативацією навчатися. Погляньте як добре він навчився читати й писати для свого рівня розвитку. Це просто неймовірно.

Я запам'ятав не всі слова які вони говорили бо говорили вони надто швидко але мені здалося доктор Штраус і Берт були на моєму боці, а професор Няммур ні.

Берт знову й знову повторював що Аліса Кінніан відчуває він має величезне бажання вчитися. Він мріє навчитися приносити користь. І це була правда бо я дуже хочу стати умним. Доктор Штраус підхопився на ноги і сказав повірте мені Чярлі принесе користь. Берт кивнув головою. Професор Няммур пошкріб потилицю витер носа великим пальцем і сказав можи ви й правду кажите. Ми використаємо Чярлі. Але нам слід дати йому зрозуміти що сперимент може закінчитися невдало.

Коли він так сказав, я дуже зрадив і був такий збуджений що підхопився на ноги й потис йому руку за те що він так турбується за мене. Думаю він злякався коли я на нього стрибнув.

Він сказав мені Чярлі ми давно вже працюємо над цією праблемою але поки що досліджували її лише на животних таких як Елджернон. Ми переконані що

фізичної небезпеки для тебе нема але є інші речі про які ми нічого не знаємо поки не спробуємо їх. Я хочу аби ти зрозумів що сперимент може провалитися і тоді взагалі нічого не станеться. Або він може вдатися лише на короткий термин а тоді тобі стане гірше ніж ти відчуваєш себе тепер. Ти повинен розуміти що це означає. Якщо таке станеться нам доведеться відіслати тебе до державного психіатричного притулку у Воррені.

Я сказав мені байдуже тому що я нічого не боюся. Я дуже сильний і я завжди все роблю добре і завжди маю при собі ногу кроля на щастя і я не розбив у своєму житті жодного дзеркала. Я випустив із рук одного разу кілька тарілок та це не вважається.

Тоді доктор Штраус сказав Чарлі навіть якщо ми зазнаємо невдачі ти зробиш великий внесок у науку. Цей сперимент був успішним на багатьох животних але ніхто досі не проводив його на людських створіннях. Ти будеш перший.

Я сказав йому дякую докторе ви ніколи не подякуєте що дали мені мій другий шанс як каже міс Кінніан. І я почув себе так ніби сказав їм після операції я стану дуже умний. Я дуже старатимуся стати умним.

Шостий звіт

8 берізня

Я боюсь. Багато людей які працюють у коледжі й люди з медичної школи прийшли побажати мені успіху. Берт тестор приніс мені квіти і сказав що вони від працівників психічного департаменту. Він побажав мені щастя. Я сподіваюся що все закінчиться для мене щасливо. Я маю свою лапку кроля й своє пенні на щастя і маю підкову. Доктор Штраус сказав не будь таким забобонним Чарлі. Це наука. Я не знаю що таке наука, але вони всі це кажуть, то либонь це щось таке, що допомагає тобі здобути щастя. Хай там як а я тримаю лапку кроля в одній руці а своє щасливе пенні з пробитою в ньому діркою в другій. Я хотів би взяти із собою підкову але вона надто важка і я залишив її в кишені куртки.

Джо Карп із пекарні приніс мені шоколадне тістечко від містера Доннера та працівників пекарні й вони сподіваються я скоро одужаю й стану на ноги. У пекарні вони думають я хворий бо так сказав їм професор Няммур а про операцію яка зробить мене умним він не сказав нічого. Це поки що таємниця на той випадок коли операція зазнає невдачі або щось піде не так.

Потім прийшла міс Кінніан і принесла кілька журналів мені читати і здалася мені знервованою й наляканою. Вона поставила квіти мені на стіл і привела всі мої речі в порядок бо я розкидав їх повсюди. І поправила подушку на маюму ліжку. Вона любить мене бо я наполегливо намагаюся вчитися. А не б'ю байдки як деякі учні дорослого центру яким до всього байдужісінько. Вона

хочи щоб я став умним. Я знаю вона цього хочи. Потім професорь Няммур сказав шо я не можу приймати більше гостей бо мені треба відпочити. Я запитав професоря Няммура чи я зможу випередити Олджерона у змаганні з бігу після аперації і він сказав мені можливо. Якщо аперація закінчиться успішно я покажу цьому мишу я можу бути умним як і він а може навіть умнішим. Тоді я зможу читати краще і правильно писати слова і багато чого знати і бути таким як інші люде. Думаю це здивує кожного. Якщо аперація матиме успіх і я стану умним можливо я зможу відшукати свою маму батька й сестру й показатися ім. Хлопче ото вони здивуються побачивши мене умним як і вони та моя сестра.

Професорь Няммур каже якщо моя аперація завершиться добре й успішно вони зроблять не тільки мене а й інших людей умними. Багатьох людей які живуть у світі. І він сказав це означатиме шо я зроблю шось велике для науки і стану славетним і мое прізвище згадуватимуть у багатьох книжках. Мені байдуже стану я чи не стану знаменитим. Я тільки хочу стати умним як інші люде щоб я міг завести багато друзів які любитимуть мене. Вони не дали мені нічого істи сьодні. Я не знаю який стосунок має іжа до буття умним і міні хочецця істи. Професорь Няммур забрав у мене мое шоколадне тістичко. Цей професорь Няммур великий жадюга. Докторь Штраус сказав я зможу забрати свое тістичко після аперації. А до аперації істи не дозволено. Навіть сир.

Сьомий звіт

11 берізня

Аперація мені не боліла. Докторь Штраус зробив іі міні коли я спав. Я не знаю як іі було зробино бо нічого не бачив але мої очі та голова залишалися забинтовані протягом трьох днів тому я не міг написати звіт до сьоднішнього дня. Худа нянька шо спостерігала як я пишу сказала, шо я написав слово «прагрес» неправильно і підказала мені як його писати а також підказала як пишуться й кілька інших слів. Міні треба це запам'ятати. У мене дуже погана памнять на те як пишуться слова. Проте сьогодні вони розбинтували мені очі і я тепер можу написати звіт. Та кілька бинтів ще залишилися в мене на голові.

Я злякався коли вони увійшли до мене й сказали шо міні пора на аперацію. Вони підняли мене з ліжка, переклали на інше ліжко з коліщатами й викотили мене з палати в коридорь і підкотили до дверей апераційної. Я був здивований побачити шо це велика кімната із зеленими стінами й багатьма докторями які сиділи під стінами на високих стільцях наготувавшись дивитись на аперацію. Я не знав шо моя операція буде наче вистава.

До столу підійшов чоловік весь у білому навіть обличчя в нього було затулене білою марлею і він сказав розслабся Чярлі це я докторь Штраус. Я сказав привіт докторю я боюся. Він запевнив мене тобі нима чого боятися

Чярлі ти зараз заснеш. Я сказав саме цього я й боюся. Він поплескав мене по голові й тоді двоє інших чоловіків також у білих масках підійшли і прив'язали мої руки й ноги до ліжка тож я не міг поворухнути ними й це дуже мене налякало і я мав відчуття що мій шлунок зараз викине все назовні але я втримався й лише трохи спитнів і хотів закричати але вони поклали шось гумове на мое обличчя щоб я крізь нього дихав і воно дивно пахло. Весь час я чув як доктор Штраус голосно балакав розповідав про аперацію й повідомляв усім що він зараз робитиме. Але я не зрозумів нічого з його пояснень і подумав що можи після аперації я стану розумним і зрозумію все про що він тепер каже. Отож я зробив глибокий вдих і мені здалося я дуже стомлений бо провалився в сон.

Коли я прокинувся я знову лежав у ліжку було дуже темно і я нічого не бачив але я чув якусь балачку. То були нянька й Берт і я запитав їх у чому річ чому вони не вмикають світла й коли мені робитимуть аперацію. Вони засміялися й Берт сказав Чярлі аперацію тобі вже зробили. А світла немає тому що очі в тебе забинтовані.

Чудасія та й годі. Вони зробили мені аперацію коли я спав.

Берт приходить до мене щодня він усе про мене записує мою температуру мій кров'яний тиск та все інше. Він каже науковий метод вимагає такої інформації. Їм треба знати що зі мною відбувається щоб вони знову змогли аперувати мене якщо їм захочеться. Не тільки мене а й інших тих кому захочеться бути умним.

Тому я й повинен писати звіти. Берт каже це частина сперименту мовляв вони сфотографують мої звіти й вивчатимуть їх намагаючись зрозуміти що відбувається у мене в мозку. Я не бачу як вони можуть довідатися що відбувається в моєму мозку дивлячись на мої звіти. Я читав їх багато разів знову й знову аби зрозуміти що я пишу і я не знаю що відбувається в моєму мозку і як вони довідуються про це.

Але зрештою це наука і я повинен спробувати бути умним як інші люди. Коли я стану умним тоді вони балакатимуть зі мною і я зможу сидіти з ними і слухати як роблять Джо Карп і Френк і Джімпі коли вони розмовляють і слухають дискусії про важливі речі. Коли вони працюють вони починають балакати на такі теми як про Бога або про те як багато президент марнує грошей або про республіканців і димократів. І вони збуджуються так ніби з ними зараз станиться припадок тож містер Доннер заходить до кімнати й кричить годі базікати повертайтеся до праці а то всіх повиганяю з роботи. Мені хочеться розмовляти про такі речі.

Якщо ти умний ти можеш мати багато друзів і ти не відчуваєш себе самотнім весь час.

Професор Нямур каже це добре що я описую у своїх звітах все що зі мною діється але він каже щоб я більше писав про те що я відчуваю і що я думаю і більше спогадував про минуле. Я сказав йому що не знаю як треба думати або спогадувати а він сказав ти тільки спробуй.

Весь той час поки в мене були забинтовані очі я намагався думати і спогадувати але нічого не домігся бо ні знаю що мені думати і про що спогадувати. Можливо якщо я в нього запитам він розкаже мені як я повинен

думати тепер коли я маю бути умним. Як думають або що спогадують люди наділені тямкою. Цікаві речі я переконаний. Мені хочицца щоб я вже знав шось про цікаві речі.

12 берізня

Мені вже не треба писати слово «звіт» у кінці кожного дня тепер коли я починаю списувати нові аркуші після того як професорь Няммур забрав у мене ті що я вже написав. Я лише повинен писати дату нагорі. У такий спосіб я заощаджую час. Це добра думка. Я сиджу в ліжку й визираю у вікно на траву й дерева. Худу няньку звать Гілда й вона дуже добре ставиться до мене. Вона приносить міні їсти прибирає мою постіль і каже що я дуже хоробрий чоловік бо дозволив їм зробити аперацию в себе на галові. Вона каже що не дозволила б їм колупатися у своєму мозку за весь чай який вирощують у китаї. Я сказав їй що дозволив зробити собі аперацию не за чай. Вони зробили іі щоб я став умним. А вона заперечила що навряд чи вони мають право зробити мене умним бо якби бог хотів щоб я став умним він би дозволив міні таким народитися. А що ж тоді можна сказати про Адама та Єву й про гріх із деревом знання про з'їдене яблуко й про гріхопадіння. І можливо професорь Няммур та дохторь Штраус і справді зробили шось таке чого вони не мали права робити. Вона дуже худа й коли балакає, іі обличчя стає червоним. Вона порадила щоб я молився богу й попросив його простити мені за те що вони зі мною зробили. Але ж я не їв яблук і не робив нічого гріховного. Проте я був дуже наляканий. Можливо я не повинен був дозволяти їм робити аперацию на своєму мозку якщо нянька сказала мені правду й вони порушили волю бога. Я не хочу щоб бог на мене розгнівався.

13 берізня

Сьодні вони змінили міні няньку. Це дуже вродлива дівчина. Її звать Люсіль вона показала мені як писати іі ім'я для моїх звітів у неї русяве волосся й сині очі. Я запитав куди поділася Гілда й вона сказала міні що Гілда більше не працює в цій частині шпиталю. Вона тепер працюватиме в пологовому відділенні з немовлятами де вона може базікати скільки їй заманеться.

Коли я запитав у неї що таке пологове відділення, вона сказала що там народжують немовлят та коли я поцікавився як їх народжують вона почервоніла як Гілда і сказала що їй треба комусь поміряти тимпературу. Ніхто ніколи не розповідав мені звідки бируться немовлята. Можливо якщо моя аперация мала успіх і я стану розумним я довідаюся й про це.

Міс Кінніан прийшла сьогодні мене навідати й сказала Чярлі у тебе чудовий вигляд. Я сказав їй що почуваюся добре але ще не став умним. Я думав що коли аперация закінчиться й вони знімуть бинти з моїх очей я стану умним і

знатиму багато чого тож зможу читати й балакати на важливі теми, як і кожен інший.

Вона сказала так не буває Чярлі. Усе відбувається повільно, й тобі треба тяжко працювати щоб стати розумним.

Я цього не знав. Якщо міні треба тяжко працювати то навіщо мені робили аперачію. Вона сказала що точно не знає але аперачію було задумано для того щоб я міг стати умним якщо наполегливо працюватиму а без аперачії умним стати я не зміг би хоч би скільки і як би тяжко працював.

Я сказав їй що це міні зіпсувало настрій бо я сподівався стати умним відразу щоб піти до пикарні й показати хлопцям яким я став умним і побалакати з ними про всяку всячину а може й бути призначеним помічником головного пекаря. А потім я мав намір знайти свою матір і свого тата. Вони здивувалися б побачивши який я став умний тому що моя матуся завжди мріяла побачити мене умним. Можливо вони вже не позбулися б мене, побачивши, який я став розумний. Вона поплескала мене по руці й сказала я знаю ти станеш умним. Я вірю в тебе Чярлі.

Звіт восьмий

15 берізня

Мене виписали зі шпиталю але я ще не повирнувся на роботу. Нічого не відбулося. Я відбув чимало тестів і кілька разів змагався з Елджерноном. Я ненавиджу цього миша. Він завжди випереджає мене. Професор Нямур каже що я повинен грати в їхні ігри й відбувати всі тести знову й знову.

Ці лаберинти дурні. І картинки також дурні. Я люблю малювати чоловіків і жінок, але не хочу вигадувати неправду про людей.

І я не вмію розгадувати галаваломки.

У мене часто болить галава тому що я намагаюся думати й пригадувати забагато. Доктор Штраус обіцяв що допомагатиме мені але не допомагає. Він не каже що мені думати й коли я стану умний. Він лише примушує мене лежати на кушетці й балакати.

Міс Кінніан прийшла навідати мене й у колежжі. Я сказав їй що нічого не відбувається. Я либонь не дочекаюся, коли стану умний. Вона сказала, ти мусиш бути терплячим Чярлі такі речі потребують часу. Це відбуватимеця так повільно що ти й не помітиш як воно відбувається. Вона повідомила міні що Берт сказав їй що зі мною все гаразд. Я все ще думаю що ці змагання й тести дурні й написання звітів які я пишу теж дурна робота.

16 берізня

Я пообідав із Бертом у ресторані колегжу. Там є багато хорошої їжі і з мене ніхто не бере за неї грошей. Я люблю сидіти й дивитися на хлопців і дівчат які навчаються в колегжі. Вони іноді пустують, але здебільшого розмовляють про всілякі речі як і пекарі в пикарні Доннера. Берт каже вони розмовляють про мистецтво політику та релігію. Я не знаю що означають ці речі але знаю що релігія це бог. Матуся часто розповідала мені про нього та про ті заходи до яких він удався щоб сотворити світ. Вона казала що я завжди повинен любити бога й молитися йому. Я не помню як треба йому молитися але думаю матуся часто примушувала мене молитися йому коли я був дитиною й просити щоб він допоміг мені почуватися краще й не хворіти. Я не помню коли я хворів і як я хворів. Думаю йшлося про те що я не був умним.

Проте Берт запевняє що якщо сперимент матиме успіх я добре розумітиму про що розмовляють студенти а я запитав ви вважаєте я буду таким самим умним як і вони а він засміявся й сказав ці діти не такі вже й розумні ти їх випередеш бо вони стоятимуть на місці а ти підеш уперед.

Він познайомив мене з багатьма студентами й деякі з них дивилися на мене дивним поглядом ніби на чоловіка що випадково опинився в їхньому середовищі. Я майже забувся й став розповідати їм що скоро я стану таким самим умним як і вони але Берт урвав мене й повідомив що я працюю прибиральником у лабораторії психіатричного департаменту. Згодом він мені пояснив що про мене не слід розповідати правду. Моя аперація має залишатися в таємниці.

Я не розумію чому вона має залишатися в таємниці. Берт сказав що у випадку своєї невдачі професор Нямур не хоче щоб із нього сміялися а надто люди з Фонду Велберга які давали гроші на його проект. Я сказав міні байдуже якщо люди з мене сміються. Багато людей сміються з мене й вони мої друзі й ми розважаємося разом. Берт поклав руку мені на плече і сказав що Нямур турбується не про тебе. Він не хоче щоб люди сміялися з нього.

Я не вважав, що люди можуть сміятися з професора Нямура адже він учений що працює в колегжі але Берт сказав що жоден учений не має авторитету у своєму колегжі й серед своїх аспірантів. Берт аспірант і його спеціальність психологія як написано на дверях лабораторії.

Хай там як а я сподіваюся що скоро стану умним бо я хочу знати все що відбувається у світі як про це знають хлопці що навчаються в колегжі. Хочу знати про мистецтво про політику й про бога.

17 берізня

Коли я прокинувся цього ранку мені здалося я вже став умним але я помилився. Кожного ранку я думаю що став умним але нічого зі мною не відбувається. Мабуть сперимент не мав успіху. Можливо я не стану розумним і мені доведеться жити в притулку у Воррені. Я ненавижу тести ненавижу лаберинти й ненавижу Елджернона.

Я ніколи раніше не знав що я дурніший за миша. Мені зовсім не хочеться писати нових звітів. Я про все забуваю і навіть коли я щось записую до свого нотатника то іноді не можу прочитати власний почерк і мені стає погано. Міс Кінніан каже щоб я набрався терпіння а я почуваюся хворим і стомленим. Й у мене весь час болить голова. Я хочу повернутися на роботу до пикарні й не писати більше ідіотських звітів.

20 берізня

Я повертаюся працювати в пикарню. Доктор Штраус сказав професорю Няммуру це добре що я знову почну працювати але я нікому не повинен розповідати яка аперация в мене була й щовечора після роботи я повинен приходити до лебориторії на дві години для тестів і повинен писати ці ідіоцькі звіти. Вони платитимуть мені шотижня наче за тимчасову працю в лебориторії, томушо такою була домовленість коли вони одержали гроші з Фонду Велберга. Я досі не знаю що то за Фонд Велберга. Міс Кінніан міні пояснила але я нічого не зрозумів. Якщо вони мені платитимуть я братиму гроші. Але писати мені дуже важко.

Я радий що повертаюся на роботу бо мені бракувало моєї роботи й пикарні й усіх моїх друзів і розваг які я мав із ними.

Доктор Штраус звелів мені носити нотатника в кишені й записувати туди все що мені вминається. І я не повинен писати свій звіт щодня а лише тоді коли мені щось спаде на думку або станеція щось особливе. Я сказав йому що нічого особливого зі мною ніколи не відбувається й не схоже щоб цей сперимент відбувся зі мною справді. Він каже не падай духом Чарлі бо цей сперимент забирає багато часу відбувається повільно й ти не можеш відразу помітити що з тобою щось відбувається. Він розповів мені як багато часу забрав сперимент з Елджерноном перш ніж він став утричі розумніший ніж раніше.

Тому Елджернон весь час і перемагає мене в змаганнях у лаберинті що йому теж зробили таку аперацию. Він спеціальний миш перша тварина яка так довго залишається розумною після аперации. Я не знав що це спеціальний миш. Це змінює справу. Я, либонь, зможу подолати цей лаберинт швидше аніж миш звичайний. Можливо настане день коли я виграю змагання й у Елджернона. Це буде неабияка річ. Доктор Штраус каже що Елджернон схоже залишиться розумним назавжди й це добрий знак адже йому зробили ту саму аперацию що й мені.

21 берізня

Нам сьогодні було дуже весило в пикарні. Джо Карп сказав подивіться ви на Чярлі. Йому зробили аперацию й зашили йому мозок у задницю. Я хотів розповісти йому про те що скоро стану умним але пригадав, що професорь Нявмур заборонив мені це робити. Потім Френк Рейлі сказав що з тобою зробили Чярлі чому ти відчинив двері не тим місцем. Він мене насмішив і я зареготав. Вони мої друзі й вони справді люблять мене. Мене чекало багато роботи. Не було кому прибрати в пикарні бо це моя робота але вони взяли нового хлопця Ерні щоб розносити хліб а це робив завжди я. Містер Доннер сказав він вирішив поки що не звільняти його щоб я зміг відпочити й не працювати тяжко. Я сказав йому що зі мною все гаразд і я можу розносити хліб і прибирати в пикарні як я робив завжди але містер Доннер сказав що він покишо залишить хлопця.

Я запитав а що ж робити мені. Містер Доннер поплескав мене по плечу й запитав скільки тобі років Чярлі. Я відповів що мені 32 роки й буде 33 в наступний день мого народження. І як довго ти був тут запитав він. Я відповів йому що незнаю. Він сказав ти прийшов сюди сімнадцять років тому. Твій дядько Герман царство йому небесне був моім найкращим другом. Він привів тебе сюди й попросив мене дозволити щоб ти працював тут і попросив, щоб я наглядав за тобою скільки міг. А коли через два роки твій дядько помер і твоя мати віддала тебе до притулку Воррена, я умовив їх щоб вони відпустили тебе й дозволили тобі працювати. Сімнадцять років ти жив при мені Чярлі і я хочу тобі сказати що пикарня бізнес небагатий але я завжди тобі казав і тепер повторюю що ти матимеш тут роботу до кінця свого життя. Тому тобі не слід турбуватися якщо я беру когось на твоє місце. Тобі ніколи не доведеться повернутися до притулку Воррена.

Я не турбуюся але навіщо йому потрібен Ерні щоб розносити хліб і прибирати в пикарні, коли я завжди добре виконував цю роботу. Він сказав що хлопцеві потрібні гроші Чярлі тому я вирішив узяти його в учні щоб він вивчився на пекаря. Ти можеш бути його помічником і допомагати йому розносити хліб коли в нього буде така потреба.

Я ніколи раніше не був помічником. Ерні хлопець розумний, але інші люди в пикарні не вельми люблять його. Вони мої добрі друзі й ми любимо пожартувати й повеселитися тут.

Іноді хтось каже погляньте-но на Френка або на Джо, або навіть на Джімпі. Який він схожий на Чярлі Гордона. Не знаю навіщо вони так кажуть але вони завжди сміюцца і я сміюся з ними також. Сьогодні вранці Джімпі заступав головного пекаря він кульгає і певно встав не з тієї ноги згадав мое ім'я коли накричав на Ерні що загубив пиріг, спечений на день народження. Він сказав Ерні побійся Бога не намагайся бути схожим на Чярлі Гордона. Не знаю навіщо він це сказав. Я ніколи не губив ані пирогів ані чогось іще.

Я запитав у містера Доннера чи може він узяти мене учнем, щоб я вивчився на пекаря як Ерні. Я сказав що зможу навчитися якщо він дасть мені шанс.

Містер Доннер подивився на мене тривалим поглядом у якому був дивний вираз мабуть тому що я здебільшого мовчу й говорю рідко. Френк почув мої слова й зареготав і реготав доти доки містер Доннер попросив його заткнутися й

повернутися до своєї печі. А тоді сказав мені для цього треба багато часу Чярлі. Робота пекаря складна й важлива й ти поки що не думай про це.

Мені дуже хотілося б розповісти йому та іншим людям про мою операцію і про те чого я чекаю від неї. Мені дуже хочеться щоб вона мала успіх і я став умним як і всі.

24 берізня

Професор Нямур і доктор Штраус прийшли ввечері до моєї кімнати довідатися чому я не прийшов до лабораторії як був повинен. Я сказав їм, що більше не хочу змагатися з Елджерноном. Професор Нямур пообіцяв мені, що я не змагатимуся з ним протягом певного часу, але я все одно повинен до них приходити. Він приніс мені подарунок але то був не подарунок а річ яку він приніс мені на певний час. Він сказав що це навчальна машина вона працює як телевізор. Вона говорить і показує картинки і я повинен вмикати її перед тим як ляжу спати. Професор Нямур сказав мені що якщо я хочу стати умним то повинен робити те що він мені каже. Тоді я сказав йому що не думаю що я коли-небудь стану умним.

Тоді доктор Штраус підійшов до мене, поклав руку мені на плече і сказав Чярлі ти не знаєш але ти стаєш умнішим із кожним днем. Ти не помічаєш цього як не помічаєш рух годинникової стрілки на циферблаті годинника. Так само відбуваються в тобі зміни. Вони відбуваються дуже повільно й тобі здається що в тобі нічого не змінюється. Але ми за цим стежимо через тести через те як ти поводишся й балакаєш і як змінюються твої звіти. Він сказав Чярлі ти повинен вірити в нас і в себе. Ми не можемо бути певні що твої нові характеристики триватимуть постійно але скоро ти станеш інтелегентним молодим чоловіком.

Я сказав окей і професор Нямур показав мені як я повинен працювати з телевізором що насправді телевізором не був. Я запитав у нього що робить ця штука. Спочатку він знову здався мені роздратованим бо я попросив у нього пояснень а він сказав що мені треба просто слухатися його й робити те що він мені каже. Але доктор Штраус порадив щоб він усе мені пояснив бо я почав сумніватися в його авторитетності. Я не знаю що це означає але мені здалося що професор Нямур зараз відкусить собі губу. Потім усе ж таки говорячи дуже повільно він розповів мені що ця машина робитиме великі зміни в моєму мозку. Іноді вона впливатиме на мене перш ніж я засну навчатиме мене всякої всячини коли я буду геть сонний і трохи по тому як я вже спатиму я ще чутиму як вона балакає хоч картинок уже й не бачитиму. Вночі вона також навчатиме мене сні й допомагатиме спогадувати події що відбувалися дуже давно, коли я був дитиною.

Страшно.

О мало не забув. Я запитав у професора Нямура, коли я зможу піти в клас міс Кінніан у Центр для навчання дорослих і він сказав що незабаром міс Кінніан сама прийде до лабораторії тестування в колеж щоб навчати мене

окремо. Я зрадив почувши про це. Я не бачився з нею після аперациї, а вона дуже приємна жінка.

25 берізня

Ця дуркувата штуковина схожа на телевізір знушалася з мене всю ніч. Як я можу спати коли щось кричить ідіотські речі мені в саме вухо з вечора до ранку. А дурацкі картинки. Гай-гай. Я не розумію що вони означають коли я не сплю тож як я можу зрозуміти їх уві сні. Я запитав про це Берта й він сказав що все відбувається окей. Він сказав що мій мозок навчаецця, перед тим як я засинаю і це мені допоможе коли міс Кінніан почне давати мені уроки в центрі тестування. Центр тестування це не лікарня для тварин як мені здавалося. Це лебораторія для науки. Я не знаю що таке наука знаю тільки що я допомагаю їй своїм спериментом.

Проте я не розумію що це за штуковина схожа на телевізір. Я думаю вона пришепелувата. Якщо можна стати розумним навчаючись перед сном то навіщо люди ходять до школи. Не думаю що ця річ мені допоможе. Я часто дивився дуже пізні передачі по телевізіру й вони ніколи не робили мене умнішим. Можливо лише деякі передачі роблять тебе умним. Такі, як теле або радіовікторини.

26 берізня

Як я працюватиму вдень, коли ця штукенція знову й знову будить мене вночі. Посеред ночі я прокидаюся і не можу знову заснути бо вона бубнить пригадай... пригадай... пригадай... І я таки щось пригадав. Я точно не пам'ятаю що саме але це було про міс Кінніан і школу де я навчився читати. І про те як я туди потрапив.

Якось давно я запитав у Джо Карпа як він навчився читати і чи я теж можу навчитися. Він зареготав як завжди робить коли я кажу щось кумедне і сказав мені Чярлі навіщо тобі гаяти час вони не зможуть напхати тобі мізків туди де їх нема. Але Фанні Берден почула мої слова й розпитала свого кузена студента в колегжі Бекмана й розповіла мені про Центр навчання для недорозвинених дорослих людей у колегжі Бекмана.

Вона написала прізвище на папері а Френк зареготав і сказав дивись не стань таким ученим що перестанеш розмовляти зі своїми старими друзями. Я сказав не турбуйся я ніколи не покину своїх старих друзів навіть якщо навчуся читати й писати. Він реготав і Джо Карп реготав але увійшов Джимпі й наказав їм повернутися до виготовлення булочок. Усі вони мої добрі друзі.

Після роботи я пішов до школи яка була за шість кварталів і мені стало страшно. Проте я був щасливий що навчуся читати й купив газету щоб віднести її додому й прочитати, коли навчуся.

Коли я увійшов досередини, то побачив вилику довгу залу а в ній багато людей. Я побоявся сказати щось ни те кому-небудь і вирішив повернутися додому. Але я не знаю чому я пішов назад і знову увійшов до того приміщення. Я дочекався коли майже всі розійшлися крім кількох людей які стояли біля виликих дзигарів схожих на ті які ми маємо в пикарні і я запитав у жінки що там стояла чи зможу я навчитися читати й писати бо я хочу прочитати все що написано в газеті яку я їй показав. То була міс Кінніан але я тоді цього не знав. Вона сказала якщо ти прийдеш завтра й попросиш записати себе до моєї школи я почну навчати тебе читати. Але ти повинен зрозуміти що це забере багато часу можливо кілька років поки ти навчишся читати. Я сказав їй що не знав що навчання триває так довго але я все одно хочу навчитися давно хочу бо не раз прикидався перед людьми що я вмю читати але то була неправда і я хочу навчитися.

Вона потиснула мені руку і сказала я рада познайомитися з вами містере Гордон. Я буду вашою вчителькою. Мене звуть міс Кінніан. Тож там я й навчився читати й саме так я познайомився з міс Кінніан.

Думати й спогадувати важко і я більше не можу нормально спати. Цей телевізір балакає надто гучно.

27 берізня

Тепер коли мені почали снитися сні і я почав дещо спогадувати, професор Няммур каже я повинен відбути кілька тирапівтичних сесій із доктором Штраусом. Він мені пояснив що тирапівтична сесія передбачає коли ти відчуваєш себе погано ти розмовляєш щоб почуватися краще. Я сказав йому що не відчуваю себе зле й багато розмовляю протягом дня то навіщо мені ходити на тирапію але він розгнівався і сказав що мені треба ходити так чи інак. Під час цієї тирапії я лежу на канапі а доктор Штраус сидить у кріслі біля мене і я говорю про все що спадає мені на думку. Протягом тривалого часу я нічого не говорив бо не міг нічого вигадати. Потім розповів йому про пикарню і про те що там виготовляють. Але це дурне що я повинен приходити в його кабінет лягати на кушетку й балакати бо я все одно описую все це у своїх звітах і він може їх прочитати. Тому сьогодні я приніс свій звіт із собою і сказав йому щоб він його прочитав а я тим часом подрімаю на кушетці. Я був дуже стомлений бо цей телевізір не давав мені заснути всю ніч але він сказав мені ні сьогодні в нас так не вийде. Я повинен говорити. Отож я почав говорити, але все одно заснув на кушетці десь посередині нашого сеансу.

28 берізня

У мене разболілася галова й цього разу не через телевізір. Доктор Штраус показав мені як зробити звук дуже тихим тож тепер я можу спати. Я нічого не чую. І я досі не розумію про що він каже. Кілька разів я голосно вмикав його вранці аби довідатися, чого я навчився до того як заснув і поки спав але я навіть не зрозумів тих слів які вилітали з нього. Можливо то була інша мова або що. Але все ж таки це звучало по-американському. Але мій телевізір чи не телевізір говорив надто швидко.

Я запитав доктора Штрауса, яка для мене користь бути умним уві сні якщо я хочу бути умним тоді коли я не сплю. Він сказав це одне й те саме і я маю два розуми. Існує підсвідомість і свідомість (так пишуться ці слова) і одна не каже другій що вона робить. Вони навіть не розмовляють одна з одною. Тому я й сплю. І боже якими дурними були мої сні. Гай-гай. Це мій телевізір який не є телевізіром мені їх навіює. Наче давні прадавні фільми.

Я забув запитати в доктора Штрауса чи це тільки я чи й інші людські тіла мають два розуми. (Я зазирнув у словник який залишив мені доктор Штраус. Підсвідомий прикм. Характеризує розумові операції що не присутні у свідомості як наприклад підсвідомий конфлікт бажань.) Там написано й більше але я досі не знаю що воно означає. Це не вельми добре пояснення для таких тупих людей як я.

Проте галова в мене болить від випивки. Джо Карп і Френк Рейлі запросили мене піти з ними після роботи до бару Галоранса щоб трохи випити. Я не люблю пити віскі але вони пообіцяли що ми добре розважимося. Мені й справді було там весело. Ми грали в різні ігри я танцював на барі з абажуром від лампи на голові й усі сміялися.

Потім Джо Карп попросив мене показати дівчатам як я чищу нужник у пикарні й приніс мені швабру. Я показав їм і всі реготали коли я сказав що містер Доннер назвав мене найкращим санітаром і хлопцем для доручень із тих які йому зустрічалися бо я люблю свою роботу й виконую її добре ніколи не прогулюючи й не запізнюючись крім тих днів коли мені робили операцію. Я похвалився що міс Кінніан завжди казала мені Чярлі пишайся своєю працею бо ти виконуєш її добре.

Усі засміялися й Френк сказав що міс Кінніан либонь схиблена якщо вона упадає за Чярлі а Джо сказав я бачу Чярлі у тебе все з нею окей. Я відповів що не розумію про що вони кажуть. Вони весь час підливали мені спиртне й Джо сказав що на Чярлі приємно дивитися коли він переп'є. Я подумав це означає що вони люблять мене. Мені з ними весело але я не можу дочекатися, коли стану не менш умним ніж мої друзі Джо Карп і Френк Рейлі.

Я не помню як закінчилася наша гулянка але вони попросили мене піти за ріг вулиці й подивитися чи йде дощ а коли я повернувся то не побачив нікого. Можливо вони пішли шукати мене. Я шукав їх поки не споночило. Але я заблукав і я розгнівався на себе за те що заблукав бо я знав що Елджернон міг би пройти сто разів угору й униз цими вулицями й жодного разу не заблукав би як я.

Потім я нічого не помню але місіс Флін сказала що мене привів додому дуже приймний полісмен. У ту ніч мені приснилися мати й батько але обличчя в матері було біле й затуманене. Я плакав бо ми були у великому універмазі і я загубився й не міг їх знайти і я бігав понад полицями завертаючи за всі кути універмагу. Потім підійшов якийсь чоловік і відвів мене до великої кімнати з лавками і дав мені льодяник на паличці і сказав що такий великий хлопець як я не повинен плакати бо мати й тато скоро мене знайдуть.

Таким був мій сон і в мене боліла голова на якій я мав гулю а обличчя в мене було покриті синцями. Джо Карп вирішив що може я впав а може полісмен добряче віддубасив мене. Я не думаю що полісмен був на це здатний. Але я вирішив більше ніколи не пити віскі.

29 берізня

Я переміг Елджернона. Я навіть не знав що я його переміг аж поки Берт Селден не сказав мені про це. Удруге я програв тому що був дуже збуджений. Після чого я переміг його ще 8 разів. Либонь я став умним якщо зміг перемогти такого розумного миша як Елджернон. Але чомусь я не почував себе розумнішим ніж був.

Я хотів позмагатися ще але Берт сказав що на сьогодні досить. Він дав мені потримати Елджернона на одну хвилину. Елджернон приймний миш. М'який як бавовна. Він моргає а коли розплющує очі вони в нього чорні й рожеві на краях.

Я запитав чи можна мені нагодувати його бо мені було прикро що я його переміг і я хотів піддобритися до нього щоб ми стали друзями. Берт сказав ні Елджернон дуже особливий миш і йому зроблено таку саму операцію як мені. Він єдиний з усіх тварин, що залишається розумним так довго і він сказав що Елджернон такий розумний що він мусить розв'язувати проблему яка змінюється щоразу коли він іде їсти тож він мусить вивчити щось нове аби одержати свою їжу. Це мене засмутило бо якщо він зазнає невдачі то не зможе поїсти й залишиться голодний.

Я не думаю що це правильно примушувати тебе виконати випробування для того щоб поїсти. Як би почував себе Берт якби йому довелося виконувати тест щоразу коли йому хотілося їсти. Я думаю ми станемо друзями з Елджерноном.

Тут я пригадав, що доктор Штраус каже, я повинен записувати всі свої сни і свої думки щоб коли я приходжу в його кабінет я міг розповісти про них. Я сказав йому що не вмію думати але він пояснив міні що має на увазі більше аніж те що я написав про свою маму й тата й про те як я почав навчатися в міс Кінніан або те що сталося зі мною до операції і що я думаю і думаю про це і що я записав у свій звіт.

Я не відчував що я думаю і спогадую. Можливо зі мною справді щось відбувається. Я не відчував себе іншим але був такий збуджений що не міг заснути.

Дохторь Штраус дав мені кілька рожевих пігулок щоб мені краще спалося. Він каже я повинен багато спати, бо в моєму мозку відбувається надто багато змін. Мабуть він має слухність бо дядько Герман мав звичай безпробудно спати в нашому домі коли його звільняли з роботи, на старій канапі у вітальні. Він був товстий і йому було важко знайти роботу бо він фарбував людям стіни будинків і мусив дуже повільно опускатися й підійматися по драбині.

Коли я одного разу сказав матері що хочу бути малярем як дядько Герман моя сестра Норма зауважила погляньте-но Чярлі хоче бути художником у нашій родині. Але батько дав їй ляпаса і сказав щоб вона не ображала брата. Я не знаю що таке художник та коли Норма дістала за це ляпаса то певно це щось погане. Мені стало зле коли Норма дістала ляпаса за те що скривдила мене. Коли я стану умним то неодмінно навідаю ii.

30 берізня

Сьогодні ввечері після роботи міс Кінніан прийшла до навчального класу який був біля лабораторії. Здавалося вона була рада зустрітися зі мною але чомусь нервувалася. Вона здавалася молодшою ніж я ii пам'ятав. Я сказав їй що дуже стараюся стати умним. Вона сказала я вірю в тебе Чярлі ти намагався навчитися читати й писати з набагато більшим бажанням аніж усі інші. Я знаю ти це можеш зробити. Щонайгірше ти станеш розумним на короткий час але допоможеш іншим недорозвиненим людям.

Ми почали читати дуже складну книжку. Я ніколи раніше не читав такої складної книжки. Вона називається Робинзон Крузо й у ній розповідається про чоловіка який потрапив на безлюдний острів. Він розумний і багато чого вміє тож має де жити і що їсти й чудово вміє плавати. Мені лише його шкода бо він живе сам один і не має друзів. Але думаю хтось має жити ще на тому острові бо в книжці є картина Робинзона з його гарною парасолькою на якій він дивиться на людський слід. Я сподіваюся він знайде друга й не буде таким самотнім.

31 берізня

Міс Кінніан навчає мене краще писати слова. Вона каже мені, подивися на слово, заплющ очі й повторюй його знову й знову, аж поки запам'ятаєш, як воно звучить і як пишеться. Виявляється багато слів я писав неправильно. Навчитися писати їх правильно важко але міс Кінніан каже не турбуйся а просто запам'ятавуй як пишеться кожне слово бо чітких правил як їх треба писати нема.

Звіт дев'ятий

1. квітня

Усі в пикарні прийшли подивитися сьогодні, як я почав свою нову роботу став працювати на змішувачі. А сталося це так. Олівер, який працював на змішувачі вчора звільнився. Я мав звичай допомагати йому раніше, приносив мішки з борошном, яке він висипав у змішувач. Проте я не міг собі уявити що знаю як працювати на змішувачі. Це дуже важко й Олівер цілий рік ходив до пекарської школи перш ніж навчився бути помічником пекаря.

Але мій друг Джо Карп сказав Чярлі чому б тобі не виконувати роботу Олівера. Усі прийшли на наш поверх вони сміялися і Френк Рейлі сказав атож Чярлі ти працюєш тут уже давно. Ну ж бо візьмися за цю роботу. Джимпі тут немає й він не знатиме що ти це робив. Я боявся бо Джимпі головний пекар і він наказав мені ніколи не підходити близько до змішувача бо цей апарат мене покалічить. Але тепер усі сказали візьмися за цю роботу крім Фанні Берден яка сказала обличчю чому ви не дасте бідоласі спокій.

Френк Рейлі сказав заткнися Фанні сьогодні квітневий день дурнів і якщо Чярлі попрацює на змішувачі він може здивувати хазяїна й усі ми матимемо вихідний день. Я сказав що не можу налаштувати машину але можу працювати на ній бо я спостерігав за роботою Олівера.

Я почав працювати на змішувачі й усі були здивовані а надто Френк Рейлі. Фанні Берден була дуже збуджена й сказала ви тільки подумайте Олівер два роки навчався як треба правильно змішувати тісто й ходив до школи пекарів. Берні Бейт який доглядає машину сказав що я працюю швидше і краще ніж Олівер. Ніхто не засміявся. Коли повернувся Джимпі і Фанні йому розповіла що тут діється він розгнівався на мене за те що я став працювати на змішувачі. Але вона сказала йому а ти поглянь як він працює. Вони хотіли зробити мене квітневим дурнем а я натомість зробив дурнями їх усіх. Джимпі дивився і я знав він сердитий на мене тому що він не любить коли люди не виконують того що він їм каже як професор Нямур. Але він побачив як уміло я працюю на змішувачі й він пошкріб потилицю й сказав я бачу але я в це не вірю. Після чого покликав містера Доннера й наказав мені працювати далі щоб містер Доннер усе побачив.

Я боявся він розгнівається й накричить на мене тому коли я закінчив то запитав чи можна мені тепер повернутися на свою звичну роботу. Я пішов підмітати за прилавком пикарні. Містер Доннер дивився на мене чужим поглядом протягом тривалого часу. Потім сказав що це певно першоквітневий жарт і ви хлопці вирішили зробити з мене дурня. У цьому вся суть.

Джимпі відповів він сам спочатку подумав що його хочуть виставити за дурня. Він покрутився навколо машини і сказав містеру Доннеру я цього також не розумію але Чярлі знає як на ній працювати і я не можу не визнати що він дав їй раду краще ніж Олівер.

Усі з'юрмилися навколо й заговорили про це а я злякався бо всі вони дивилися на мене дивним поглядом і були збуджені. Френк сказав я ж таки помітив що з Чярлі віднедавна діється шось дивне. А Джо Карп сказав я знаю що ти маєш на увазі. Містер Доннер наказав усім повернутися до своєї роботи а мене повів із собою в передню частину пикарні.

Він сказав Чярлі я не знаю як тобі це вдалося але схоже на те що ти нарешті чогось навчився. Я хочу щоб ти був уважним і працював так добре як ти можеш. Ти тепер маєш нову роботу й п'ять доларів надбавки до платні.

Я сказав що мені не треба нової роботи бо мені подобається прибирати в пикарні й розносити хліб і допомагати своїм друзям але містер Доннер сказав не думай про своїх друзів ти мені потрібен для цієї роботи. Я не шаную чоловіка який не хоче підвищення по службі.

Я запитав а що означає підвищення. Він пошкрябав голову й подивився на мене поверх окулярів. Не думай про це Чярлі. Відтепер ти працюватимеш на змішувачі. Це і є підвищення.

Тож тепер замість розносити пакети з хлібом мити нужники й прибирати сміття я працюватиму на змішувачі. Це підвищення. Завтра я розповім про це міс Кінніан. Я знаю вона дуже зрадіє але я не розумію чому Френк і Джо розлютилися на мене. Я запитав про це Фанні й вона сказала не звертай уваги на цих йолопів. Сьогодні день квітневих дурнів і жарт вистрілив назад і зробив їх дурнями замість тебе. Я попросив Джо сказати мені який це жарт вистрілив назад а він сказав мені іди ти к бісу. Я думаю вони розгнівалися на мене за те що я працював на змішувачі але вони не здобули вихідний на який сподівалися. Чи це означає, що я став розумнішим.

Звіт дев'ятий

1. квітня

Я закінчив читати Робінзона Крузо. Я хотів довідатися що з ним сталося далі, але міс Кінніан сказала мені що на цьому книжка закінчилася. Чому.

4 квітня

Міс Кінніан каже, я вчюся швидко. Вона прочитала кілька моїх звітів і подивилася на мене дивним поглядом. Вона каже я чудовий чоловік і я ще всім ім покажу. Я запитав у неї, чьому вона так думає. Вона сказала ти про це не думай але не засмучуйся, якщо бачиш що не всі такі приємні люди як

тобі хочецця. Вона сказала хоч Бог і дав тобі дуже мало але ти робиш більше аніж багато людей із мізками шо не знають як ними користуватися. Я сказав шо всі мої друзі люди розумні й добрі. Вони мене люблять і ніколи не робили чогось такого шо не було б добрим. Тоді їй шось раптом потрапило в око й вона мусила вибігти до жіночої кімнати.

Поки я сидів у класі й чекав на неї я думав про те яка чудова жінка міс Кінніан такою була й моя мати. Я подумав шо пригадую як моя мати казала мені щоб я був добрим і завжди ставився до людей по-дружньому. Вона тоді сказала але стережися бо деякі люди не зрозуміють тебе й подумають шо ти хочеш завдати їм клопоту.

Ці її слова примусили мене пригадати як мати пішла геть і попросила забрати мене до себе місіс Леруа яка жила в сусідньому будинку. Маму забрали до лікарні. Батько сказав шо вона не захворіла й нічого поганого з нею не сталося, але вона пішла до лікарні, щоб принести мені братика або сестричку. (Я досі не знаю як вони це роблять.) Я сказав їм я хочу братика щоб гратися з ним і не знаю навіщо натомість вони принесли мені сестричку хоч вона була гарненька як лялька. Шоправда вона весь час плакала.

Я ніколи не вдарив її й не зробив їй нічого поганого.

Вони поклали її в дитяче ліжечко у своїй кімнаті й одного разу я почув як батько сказав ти не турбуйся Чярлі не скривдить її.

Вона була схожа на вузлик уся рожева й так верещала шо я іноді не міг заснути. А коли засинав вона будила мене вночі. Одного разу коли батьки були на кухні а я лежав у своєму ліжку вона розплакалася. Я підвівся й узяв її на руки щоб заспокоїти її як робила мати. Але потім мама увійшла розкричалася й забрала її в мене. І вдарила мене так сильно шо я впав на ліжко. Вона знову зняла крик. Не доторкайся більше до неї. Ти зробиш їй боляче. Вона немовля. Тобі не треба доторкатися до неї. Я тоді не знав але тепер я здогадуюся вона думала я міг зробити немовляті боляче бо я був надто тупий аби розуміти шо я роблю. Тепер мені прикро бо я знаю шо ніколи не зробив би дитині боляче.

Коли я піду в кабінет дохтора Штрауса я неодмінно розповім йому про це.

6 квітня

Сьогодні, я, навчився, розуміти, шо, таке, кома, це крапка, з хвостиком, міс Кінніан, каже, це важливо, знати, томушо, це поліпшує, письмо, сказала, можна, втратити, багато, грошей, якщо кома, стоїть, не там, де вона, має стояти, у мене, було, трохи, грошей, які я заощадив, з платні, на своїй, роботі, та з того, шо виплачує, мені, фонд, але небагато, і я ніяк, не міг, зрозуміти, яким чином, кома, допомагає, мені, не втратити їх, Але, вона, сказала, усі застосовують, коми, тож, і я, повинен, їх, застосовувати,,

7 квітня

Я застосовував коми неправильно, тобто помилявся в пунктуації. Міс Кінніан порадила мені знаходити довгі слова в словнику й запам'ятовувати, як їх писати. Я запитав, яка різниця, якщо можна їх прочитати. Вона сказала, це частина твоєї освіти, тож відтепер я шукатиму всі слова, що їх не певен як писати. Так, писати забирає багато часу, але я думаю, що запам'ятовую правильне написання щораз більшої і більшої кількості слів.

Саме так я й навчився правильно писати слово пунктуація. Я знайшов його в словнику. Міс Кінніан сказала, що крапка теж пунктуація, і є ще багато знаків, які треба вивчити. Я сказав їй, що думав, усі крапки повинні мати хвостики й називатися комами. Але вона сказала, ні. Вона сказала; ти повинен. запам'ятати всі знаки пунктуації, і тепер я можу запам'ятати їх (усі? знаки пунктуації – в моєму письмі! Їх багато й багато правил; їх застосування? Але я вже навчився зберігати їх у голові:

Що мені ще подобається в міс Кінніан це те, що вона завжди пояснює мені причину, коли я запитую. Вона – геній! Я хочу стати таким розумним-як-вона;

Пунктуація – це так цікаво!

8 квітня

Який же я йолоп! Я навіть не розумів, про що вона каже. Учора ввечері я прочитав книжку з граматики, й там усе пояснюється. Потім я побачив, що саме так мені намагалася розповісти про все міс Кінніан, але я її не розумів. Я все зрозумів опівночі, й усе впорядкувалося в моїй голові.

Міс Кінніан пояснила мені, що телевізір, який працював, перед тим як я засинав та вночі, багато мені допоміг. Вона сказала, я піднявся на плато. Тобто на пласку вершину пагорба.

Коли я зрозумів, як працює пунктуація, я прочитав усі свої звіти від самого початку. Боже, як помилявся я в написанні слів та в пунктуації! Я сказав міс Кінніан, що я повинен переглянути всі сторінки й поставити правильні знаки, але вона заперечила:

– Ні, Чарлі, професор Немур хоче, щоб твої тексти залишалися такими, якими вони є. Тому він і повертає їх тобі, після того як вони фотографуються – ти повинен бачити свій прогрес. Ти розвиваєшся дуже швидко, Чарлі.

Мені було приємно вислухати її слова. Після уроку я зійшов униз і погрався з Елджерноном. Ми більше не бігаємо наввипередки.

10 квітня

Мені погано. Це не та хвороба, яку може вилікувати лікар, я відчуваю, що в грудях у мене порожньо й пече.

Я не хотів про це писати, але відчуваю, що повинен, бо це дуже важливо. Сьогодні перший день, коли я не захотів іти на роботу.

Учора ввечері Джо Карп і Френк Рейлі запросили мене на гулянку. Там було багато дівчат, і Джімпі там був, й Ерні також. Я пам'ятав, як мені було погано, коли я напився, тож я сказав Джо, що нічого не питиму. Тоді він дав мені випити склянку кока-коли з дивним присмаком, на який я не звернув уваги, бо подумав, що це в роті у мене не дуже добре.

Ми весело розважалися протягом якогось часу.

– Потанцюй з Елен, – сказав Джо. – Вона навчить тебе переставляти ноги.

Потім він підморгнув їй, наче йому щось потрапило в око.

– Чому ви не дасте йому спокій? – запитала вона.

Він ляснув мене по спині.

– Це Чарлі Гордон, мій приятель, мій друг. Він хлопець не простий – його підвищили, й він тепер працює на змішувачі тіста. Я прошу тебе лише потанцювати з ним і розвеселити його. Що в цьому поганого?

Він підштовхнув мене до неї. Тож вона пішла танцювати зі мною. Я тричі впав і не міг зрозуміти, чому більше ніхто не танцює, крім Елен зі мною. І я весь час перечіпався, бо завжди натикався на чийсь ногу. Вони всі оточили нас колом, дивлячись і регочучи з того, як ми переступали ногами. Вони реготали гучніше щоразу, коли я падав, і я реготав теж, бо це було дуже смішно. Та коли це сталося востаннє, я вже не сміявся. Я зіп'явся на ноги, але Джо штовхнув мене, і я знову впав. Тоді я подивився на обличчя Джо, й у мене виникло дивне відчуття у шлунку.

– Який він кумедний! – сказала одна з дівчат.

Усі засміялися.

– О, ти мав рацію, Френку, – мовила Елен, задихаючись від сміху. – Це театр одного актора. – А тоді сказала: – Ось, Чарлі, візьми яблуко.

Вона дала мені яблуко, та коли я його вкусив, воно виявилось несправжнім.

Тоді Френк засміявся і мовив:

– Я ж вам казав, що він надкусить його. Тільки такий придурок не може відрізнити пластмасове яблуко від справжнього.

Джо сказав:

– Я так не реготав відтоді, як у Галоранса ми послали його за ріг вулиці, щоб він подивився, чи там не йде дощ.

Тоді мені згадалася картина, яка залишилася в моїй пам'яті відтоді, як я був зовсім малим і діти на подвір'ї дозволили мені гратися з ними у схованки, і я мав іти шукати їх. Коли я порахував до десяти і розтулив пальці на обличчі, то почав пошуки й марно шукав їх, поки стало холодно й поночі, а тоді пішов додому.

Я тоді нікого так і не знайшов і не розумів чому.

Френк нагадав мені ту історію. Сьогодні вони влаштували зі мною те саме, що й у Галоранса. Джо й решта покликали мене сюди, щоб посміятися з мене. А діти, які гралися у схованки, теж запросили мене тоді до гри, бо хотіли поглузувати з мене.

Люди на вечірці перетворилися на велику пляму розмазаних облич, що дивилися згори вниз на мене.

– Погляньте на нього. Обличчя в нього зовсім червоне.

– Він почервонів. Чарлі почервонів.

– Елен, що ти зробила з Чарлі? Я ніколи його таким не бачив.

– Боже, ти його зачарувала, Елен.

Я не знав, ані що мені робити, ані куди обернутися. Її тіло терлося об мене, і мене охопило дивне відчуття. Усі сміялися з мене, й несподівано для себе я відчув себе голим. Я хотів заховатися, щоб вони не бачили мене. Я вибіг із кімнати. Це був великий дім із багатьма залами, і я не міг знайти дорогу до сходів. Я забув про ліфт. Потім я нарешті знайшов сходи, вибіг на вулицю і тривалий час ішов пішки, перш ніж потрапив до своєї кімнати. Я ніколи раніше не знав, що Джо, Френк та інші полюбляли мати мене поруч себе лише для того, щоб посміятися з мене. Тепер я знав, що вони мали на увазі, коли казали «наслідувати Чарлі Гордона».

Мені було соромно.

І ще одне. Мені приснилася та дівчина Елен, яка танцювала зі мною і терлася об мене своїм тілом, і, коли я прокинувся, простирадло було мокрим і липучим.

13 квітня

Я досі не пішов на роботу до пекарні. Я попросив місіс Флін, мою господиню, зателефонувати містерові Доннеру і сказати, що я захворів. Місіс Флін дивиться останнім часом таким поглядом, ніби боїться мене.

Я думаю, це добре, що я зрозумів, чому всі сміються з мене. Я багато думав про це. Причина в тому, що я надто дурний і навіть не розумію, коли роблю якусь дурницю. Людям здається кумедним, коли дурна особа не може щось робити так, як це роблять вони.

Хай там як, а я знаю, що з кожним днем стаю розумнішим. Я тепер знаю пунктуацію, і я вмію правильно писати слова. Я люблю передивлятися всі важкі для написання слова у словнику й запам'ятовувати їх. І намагаюся писати свої звіти дуже ретельно, але це дається мені нелегко. Я багато тепер читаю, й міс Кінніан каже, я читаю швидко. І навіть багато чого розумію з того, що прочитав, і воно залишається у мене в пам'яті. Буває так, що, коли я заплющую очі й думаю про якусь сторінку з книжки, вона постає переді мною, наче картина.

Але й інші речі проникають у мою свідомість також. Іноді я заплющую очі й дуже чітко все бачу. Так, сьогодні вранці, коли я прокинувся, то залишився лежати в ліжку з розплющеними очима. У мене було таке враження, ніби у стінках моєї свідомості відкрився великий отвір, і я зміг вийти крізь нього назовні... Моя думка полинула дуже далеко, у ті часи, коли я почав працювати в пекарні Доннера. Я побачив вулицю, на якій стоїть пекарня. Спочатку картина здалася мені розмазаню, потім на ній почали з'являтися плями окремих речей, такі реальні, що я бачив їх просто перед собою, але інші речі залишалися розмазаними, і я не розумів...

Я побачив маленького старого чоловіка з дитячим возиком, на якому лежала вугільна жаровня, я відчув пахощі підсмажених каштанів, побачив сніг під ногами. Молодий хлопець, худий, із широко розплющеними очима, з переляканим виразом на обличчі дивиться на вивіску над пекарнею. Що вона каже? Її літери змазані й розташовані так, що, здається, не мають сенсу. Тепер я знаю, що вивіска означає пекарню Доннера, але, дивлячись на неї назад у своїй пам'яті, я не можу прочитати літери очима того молодика. Вивіска не має для нього глузду. Я думаю, той хлопець із переляканим поглядом на обличчі – то я.

Яскраві неонові лампи. Різдвяні ялинки й рознощики на тротуарах. Люди в пальтах із піднятими комірами й шарфами, що обмотують шиї. Але в нього немає рукавичок. Руки йому мерзнуть, і він опускає на хідник важкий вузол із коричневими паперовими пакетами. Він зупинився й дивиться на маленькі механічні іграшки, які накручує вуличний рознощик – ведмідь, що то падає, то знову спинається на ноги, собаку, який підстрибує, тюленя, що відкидає м'яч кінчиком носа. Іграшки падають, підстрибують, крутяться. Якби він мав такі іграшки у власному володінні, то був би найщасливішим хлопцем у світі.

Він хоче попросити червонопикого рознощика, чиї пальці стримлять крізь дірки в коричневих рукавицях, щоб той дозволив йому на мить потримати в руках ведмедика, який то падає, то підстрибує, проте не наважується. Підіймає вузол із паперовими пакетами й закидає його собі за плече. Він худий, але руки в нього стали сильними за багато років тяжкої праці.

– Чарлі! Чарлі! Наш Чарлі!

Навколо нього утворюється гурточок дітей, що сміються й дражнять його, немов цуценята, які хапають його за пальці ніг. Чарлі усміхається їм. Він хотів би опустити свій клумак і погратися з ними, та, коли він про це подумав, йому защеміла шкіра на спині, й він зрозумів, що старші діти почали кидати в нього всілякими речами.

Повертаючись до пекарні, він побачив кілька хлопців, що стояли в темному проході.

– Гляньте, онде він, Чарлі!

– Гей, Чарлі, що там у тебе? Хочеш, кинемо кості?

– Ходи до нас, ми тебе не скривдимо!

Але щось було в тому темному проході, й від того сміху йому знов заболіла спина. Він намагається пригадати, що то було, але пригадує лише бруд і сечу на своєму одязі і як сварився дядько Герман, коли він прийшов додому весь заляпаний усілякою гиддю, і як дядько Герман вибіг на вулицю з молотком у руці, щоб покарати хлопців, що таке з ним учинили. Чарлі поточився від хлопців, які сміялися в темній підворітні, й випустив із рук свій клумак. Підхопив його й бігцем повернувся до пекарні.

– Чого ти так затримався, Чарлі? – кричить Джіммі з дверей у задній частині пекарні.

Чарлі протискається крізь обертові двері до пекарні й кладе свій клумак на один із полозків, що спускаються в підвал. Він прихиляється до стіни, запхавши руки до кишень.

Йому подобається тут, у пекарні, де підлога, притрушена борошном, біліша, ніж закопчені сажею стіни й стеля.

Товсті підшви його високих черевиків теж у білому борошні, борошно набилося йому у шви та в отвори для шнурків, а також йому під нігті й потріскану шкіру його мозолястих рук.

Він розслаблюється тут, прихилившись навпочіпки до стіни, відкинувшись назад так, що бейсбольна кепка наповзає на очі. Йому подобаються запахи борошна, солодкого тіста, хліба, булочок і тістечок, що випікаються в печі. Піч потріскує і навіє йому сон.

Солодкі пахощі, тепло... сон.

Раптом він падає, згинається всім тілом, б'ється головою об стіну. Хтось, проходячи повз нього, вибив йому ноги з-під тіла.

Це все, що мені вдається пригадати. Я бачу це дуже ясно, але не розумію, чому так сталося. Схожі почуття опановували мене в кіно. Спочатку я ніколи не розумів, що відбувається, бо вони крутили його надто швидко, але після того, як я дивився цей фільм три або чотири рази, я починав розуміти, що вони хочуть сказати. Піду до доктора Штрауса й усе в нього розпитаю.

14 квітня

Доктор Штраус сказав мені, що я повинен зберігати спогади, такі як ті, що навідали мене вчора, й записувати їх на папір. Потім, коли я прийду до його кабінету, ми зможемо про них поговорити.

Доктор Штраус – психіатр і нейрохірург. Я цього не знав. Думав, що він звичайнісінький лікар. Та, коли цього ранку я прийшов у його кабінет, він розповів мені, як важливо для мене дізнаватися щось про себе, аби зрозуміти свої проблеми. Я сказав, що не маю ніяких проблем. Він засміявся, а тоді підвівся зі стільця й підійшов до вікна.

– Що розумнішим ти ставатимеш, то більше проблем матимеш, Чарлі. Твій інтелектуальний розвиток випереджатиме твій емоційний розвиток. І думаю, що, розвиваючись, ти знаходитимеш дедалі більше тем, на які захочеш поговорити зі мною. Я лише хочу нагадати тобі, що це те місце, куди ти маєш приходити, коли потребуватимеш допомоги.

Я досі не розумію, до чого все це, але він сказав, що навіть коли я не розумію своїх снів чи спогадів або чому вони до мене приходять, рано або пізно в майбутньому вони всі з'єднаються, і я довідаюся про себе більше. Він сказав, важливо зрозуміти, що кажуть люди, яких я бачу у своїх спогадах. Вони розповідають про мене, коли я був малим хлопцем, і я повинен пам'ятати, що тоді було.

Я ніколи не знав про ці події раніше. Та схоже, коли я стану досить розумним, то зрозумію всі слова, які коли-небудь чув, і знатиму все про тих хлопців, які мені зустрічалися, і про свого дядька Германа, і про своїх батьків. Але він ніби остерігає мене, що я можу довідатися щось неприємне і мені стане прикро.

Отже, я тепер приходитиму двічі на тиждень до його кабінету поговорити про речі, які тривожать мене. Ми просто сидітимемо, і я щось розповідатиму, а доктор Штраус слухатиме. Це називається терапією й означає говорити про щось таке, від чого мені стане краще. Я розповів йому про одну річ, яка дуже мене турбує, – про жінок. Як танці з тією дівчиною Елен привели мене у стан великого збудження. Тож ми поговорили про це, й мене охопило дивне почуття, поки я говорив, мені стало холодно, і я вкрився потом, а в голові гуділо, і я подумав, що зараз почну блювати. Можливо, тому що я завжди вважав цю тему брудною й поганою, щоб говорити про неї. Але доктор Штраус сказав, те, що зі мною сталося після вечірки, було мокрим сновидінням, а це природна річ, яка буває з хлопцями.

Тож хоч я стаю дедалі розумнішим і навчаюся нових речей, він досі вважає мене малим хлопцем у поведженні з жінками. Це мене бентежить, але я повинен довідатися все про своє життя.

15 квітня

Цими днями я багато читаю, і майже все залишається в моїй свідомості. Міс Кінніан каже, що, крім історії, географії та арифметики, я повинен почати вивчення іноземних мов. Професор Немур дав мені ще кілька магнітофонних записів, щоб я слухав, коли спатиму. Я досі не знаю, як працюють свідомий і підсвідомий розум, але доктор Штраус радить мені поки що не турбуватися цим. Він попросив мене дати обіцянку, що коли через два тижні я почну вивчати шкільні предмети, то не стану читати книжок із психології, тобто не читатиму їх доти, доки він не дасть мені дозволу. Він каже, що це спантеличило б мене й примусило б мене думати про психологічні теорії замість власних ідей і почуттів. Але читати романи він мені дозволив. На цьому тижні я прочитав «Великого Гетсбі», «Американську трагедію» і «Подивися на дім свій, янголе». Ніколи не думав, що чоловіки й жінки можуть витворяти такі речі.

16 квітня

Сьогодні я відчуваю себе набагато краще, але досі обурений тим, що протягом усього мого життя люди сміялися й глузували з мене.

Коли я стану розумним, як обіцяє мені професор Немур, і мій КІ, який нині дорівнює 70, подвоїться, тоді, можливо, люди належно оцінять мене й стануть моїми друзями.

Я не зовсім розумію, що таке КІ. Професор Немур каже – це те, що вимірює, наскільки ти розумний, – як ото терези в аптеці, що зважують ліки. Але доктор Штраус дотримується іншої думки й сказав, що КІ ніяк не може визначити, наскільки ти розумний. Він сказав, що КІ показує, скільки розуму ти можеш набути, як ото позначки на вимірjuвальній склянці. Ти ще мусиш наповнити склянку рідиною.

Коли я звернувся з цим запитанням до Верта Селдена, який проводить зі мною тести з розумності й працює з Елджерноном, він сказав, ніби багато людей вважають, що обидва вони не мають слушності, й згідно з тим, що йому вдалося вичитати, КІ вимірює багато різних речей включно з тими, які я вже вивчив, а проте він не є доброю мірою для стану розумності.

Тож я досі не знаю, що таке КІ, і кожен каже про нього щось інше. Мій КІ тепер дорівнює приблизно сотні одиниць і скоро перевищить півтори сотні, але вони ще мусять наповнити його відповідною речовиною. Я не хочу сказати про вчених нічого поганого, але не розумію, як вони можуть з'ясувати, скільки його в мені, якщо вони не знають, що це таке й де воно перебуває.

Професор Немур каже, що післязавтра я повинен відбути тест Роршаха. Цікаво, що це таке?

17 квітня

Уночі мені наснився кошмар, і коли я прокинувся сьогодні вранці, то спробував удатися до тих вільних асоціацій, до яких радить вдаватися доктор Штраус, коли я пригадую свої сни. Думати про цей сон і дозволити моему розуму блукати, поки він натрапить на інші думки. Я робив це доти, доки в моему розумі не залишилася біла порожнеча. Доктор Штраус каже, це означає, що я досяг тієї точки, де моя підсвідомість намагається блокувати мою свідомість проти спогадів. Це стіна між теперішнім і минулим. Іноді стіна лишається непорушною, а іноді в ній утворюється пролом, і я бачу, що за нею ховається. Як цього ранку.

Уві сні я побачив, як міс Кінніан читала мої звіти. Я хотів почати писати черговий звіт, але виявив, що більше не вмю ані писати, ані читати. Я перелякався й попросив Джімпі в пекарні написати за мене звіт. Але, прочитавши його, міс Кінніан розгнівалася й порвала аркуші, бо знайшла на них брудну лайку.

Коли я повернувся додому, професор Немур і доктор Штраус чекали на мене й стали лупцювати мене за те, що я написав погані слова у своєму звіті. Коли вони мене відпустили, я відірвав подерті сторінки, але вони перетворилися на клапті мережива, обляпані кров'ю.

Це був жахливий сон, але я піднявся з ліжка, записав його, а потім удався до вільних асоціацій.

Пекарня... випічка хліба... урна... хтось копнув мене ногою... я впав весь у крові... пишу... великий олівець на червоному мереживі... маленьке золоте серце... медальйон... ланцюжок... усе вкрите кров'ю... він сміється з мене...

Ланцюжок тягнеться від медальйона... закручується навколо нього... бризкає сонячним світлом мені у вічі. І я милуюся тим, як він закручується... милуюся ланцюжком... бачу, як він розкручується... і маленька дівчинка дивиться на мене.

Її звуть міс Кін - я маю на увазі Гарріет.

- Гарріет... Гарріет... усі ми любимо Гарріет.

А потім порожнеча. Знову біла порожнеча.

Міс Кінніан читає мій звіт через мое плече.

Потім ми опиняємося в Центрі для відсталих дорослих, і вона читає через мое плече, коли я пишу свої твори.

Моя школа перетворюється на школу номер 13, мені одинадцять років, міс Кінніан також одинадцять років, але вона не міс Кінніан. Вона маленька дівчинка з ямочками на щоках, і її звати Гарріет. Усі ми любимо Гарріет. Це День святого Валентина.

Я пригадав...

Я пригадав, що сталося у школі 13 і чому вони мусили виключити мене з цієї школи й перевести у школу 222. Це сталося через Гарріет.

Я бачу Чарлі – йому одинадцять років. Він має маленький золотий медальйон, який знайшов на вулиці. Ланцюжка в нього немає, але він повісив його на нитці й любить накручувати нитку, поки медальйон підіймається на ній, а тоді він милується тим, як нитка розкручується, а сонце від медальйона бризкає йому у вічі.

Іноді, коли діти грають у м'яч, йому дозволяють стояти всередині, й він намагається схопити м'яч, поки його не схопив хтось інший. Він любить стояти в центрі – навіть якщо йому не вдається жодного разу схопити м'яч – й одного разу, коли Гаймі Рот несамохіть випустив м'яч із рук і він його схопив, вони не дозволили кинути його, й він залишився стояти в центрі кола.

Коли мимо проходила Гарріет, хлопці переставали грати й усі дивилися на неї. Усі вони були закохані в Гарріет. Коли вона трусила головою, її кучері стрибали вгору й униз, а на щоках вона мала ямочки. Чарлі не розумів, чому вони влаштовують стільки метушні навколо дівчини й чому завжди прагнуть заговорити до неї (він радше побуцав би м'яч, ніж забалакав до дівчини), але всі хлопці закохані в Гарріет, а отже, й він закоханий у неї.

Вона ніколи не дражнить його, як інших хлопчаків, і він вичворює для неї всілякі штуки. То бігає по партах, коли вчителя немає у класі. То викидає гумки у вікно, пише всілякі закарлюки на класній дошці та на стінах. А Гарріет лише хихотить:

– О, гляньте на Чарлі! Чи ж він не кумедний? Чи ж не дурний?

Настав День святого Валентина, й хлопці заговорили про те, які подарунки вони готують для Гарріет, тож Чарлі сказав:

– Я теж готую подарунок для Гарріет.

Хлопці засміялися, і Баррі запитав:

– А де ти його візьмеш, подарунок?

– Я подарую їй чудову річ. Ви побачите.

Але в нього не було грошей на подарунок, тому він вирішив подарувати Гарріет свій медальйон, який був у формі серця, як і ті подарунки на святого Валентина, які він бачив у вітринах крамниць. Того вечора він дістав обгортковий папір із шухляди матері і згаяв багато часу, щоб загорнути в нього медальйон та перев'язати пакунок червоною стрічкою. Наступного дня він підійшов до Гаймі Рота під час ланчу в школі й попросив, щоб він написав для нього цидулку.

Він продиктував Гаймі:

«Люба Гарріет, я вважаю, що ти найгарніша дівчина в усьому світі. Ти мені дуже подобаєшся, і я тебе кохаю. Я хочу, щоб і ти мене покохала. Твій друг, Чарлі Гордон».

Гаймі написав цидулку великими друкованими літерами на папері, весь час сміючись, і сказав Чарлі:

– Хлопче, та в неї очі вилізуть на лоба. Почекай, поки вона це побачить.

Чарлі злякався, але він дуже хотів подарувати Гарріет свій медальйон, тож він пішов за нею після школи й почекав, коли вона увійшла в дім. Тоді він прослизнув у двері й залишив свій пакет на дверній ручці. Він двічі натиснув кнопку дзвінка, перебіг на протилежний бік вулиці й заховався за деревом.

Гарріет вийшла подивитися, хто подзвонив у двері. Вона побачила пакет, узяла його й повернулася в дім. Чарлі повернувся зі школи додому, і йому там дісталось за те, що він узяв обгортковий папір і стрічку з матеріної шухляди, не сказавши їй про це. Але йому було байдуже. Завтра Гарріет прийде до школи з його медальйоном і скаже хлопцям, що це він його їй подарував. Тоді вони побачать.

Наступного дня він побіг до школи, але прибіг туди надто рано. Гарріет ще не було, й він збуджено чекав, коли вона прийде.

Та коли Гарріет прийшла, вона навіть не подивилася на нього. Медальйона на ній не було. Й вона здавалася сердитою.

Він чого тільки не витворяв, коли місіс Джонсон не дивилася. Він корчив кумедні гримаси. Голосно реготав. Ставав на свого стільця й крутив задом. Він навіть кинув крейдою для письма в Гаролда. Але Гарріет не подивилася на нього жодного разу. Може, вона забула. Може, вона вдягне медальйон завтра. Вона проминула його в коридорі, та, коли він хотів підійти до неї й запитати про медальйон, вона проштовхалася повз нього, не сказавши й слова.

Унизу, на шкільному подвір'ї, на нього чекали двоє її великих братів.

Гус штовхнув його.

– Ти, малий сучий сину, навіщо написав моїй сестрі ту гидоту?

Чарлі відповів, що він не писав ніякої гидоти.

– Я лише передав їй подарунок на День святого Валентина.

Оскар, який грав у футбольній команді, до того як мав закінчити середню школу, схопив Чарлі за сорочку й відірвав йому два гудзики.

– Тримайся подалі від моєї малої сестри, виродку. До того ж ти не належиш до цієї школи.

Він штовхнув Чарлі до Гуса, який схопив його за горло. Чарлі злякався й заплакав.

Тоді вони стали бити його. Оскар ударив його в ніс, а Гус збив із ніг і став копати носом черевика в бік, а потім вони обидва надавали йому копняків, спочатку бив один, потім другий, а деякі інші діти на подвір'ї – друзі Чарлі – збіглися, галасуючи й плескаючи в долоні:

– Бійка! Бійка! Вони б'ють Чарлі!

Його одяг був роздертий, ніс розбитий, один зуб зламаний, і, коли Гус та Оскар пішли геть, він сів на узбіччі тротуару й заплавав. Кров здавалася йому гіркою. Інші діти лише сміялися й кричали:

– Чарлі відлупцювали! Чарлі відлупцювали!

А тоді до Чарлі підійшов містер Вагнер, один зі сторожів школи. Він відвів хлопця до чоловічого туалету і сказав йому, щоб змив кров і бруд з обличчя та з рук, перш ніж піде додому...

Мабуть, я був дуже дурним, якщо вірив словам людей. Мені не слід було довіряти ані Гаймі, ані комусь іншому.

Я ніколи не згадував про ці події раніше, але вони повернулися до мене, коли я почав думати про свій сон. Це було якось пов'язано з тим почуттям, яке опановувало мене, коли міс Кінніан читала мої звіти. Та хай там як, а я радий, що тепер я можу не просити нікого щось написати для мене. Тепер я можу зробити це сам.

18 квітня

Нарешті я зрозумів, що таке Роршах. Це тест із чорнильними плямами, той самий, який мені давали перед операцією. Побачивши його, я злякався. Я знав, що Берт запитає мене, які бачу там картинки, і я знав, що нічого там не побачу. Я подумав, що все було б інакше, якби я міг довідатися, які картинки там сховані. Можливо, там немає ніяких картинок. Можливо, це просто трюк, аби перевірити, чи настільки я дурний, аби побачити щось таке, чого там немає. Лише подумавши про це, я розлютився на Берта.

– Отже, Чарлі, – сказав він, – ти бачив ці карти раніше, пам'ятаєш?

– Звичайно пам'ятаю.

Я сказав це таким тоном, що він зрозумів, я розлютився, і він подивився на мене з подивом.

– Тобі щось не так, Чарлі?

– Ні, мені все так. Але ці чорнильні плями дратують мене.

Він усміхнувся й похитав головою.

- Тут нема чого дратуватися. Це лише один із персональних тестів. Тепер я хочу, щоб ти подивився на цю карту. Люди чого тільки не бачать у цих чорнильних плямах. Скажи мені, якою вона здається тобі, на які думки вона тебе наштовхує.

Я був шокований. Витріщився на карту, а потім на нього. Аж ніяк не сподівався почути від нього щось подібне.

- Ти хочеш сказати, що нема ніяких картинок, захованих у цих чорнильних плямах?

Берт спохмурнів і скинув окуляри.

- Ти про що?

- Я про картинки, нібито сховані в цих плямах. Минулого разу ти сказав мені, що всі можуть їх бачити, й ти хотів, щоб я їх також побачив.

- Ні, Чарлі. Я не міг такого сказати.

- Що ти маєш на увазі? - закричав я на нього. Я так боявся тих чорнильних плям, що розгнівався на самого себе й на Берта теж. - Адже ти сказав мені саме це. Якщо ти такий розумний, що працюєш у коледжі, то це не означає, що тобі дозволено глузувати з мене. Мене вже нудить, і я стомився від того, що всі з мене сміються.

Я не пам'ятаю, щоб коли-небудь так розлютився. Я не думаю, що справа була лише в Берті, але несподівано усе в мені вибухнуло. Я кинув карти Роршаха на стіл і вийшов із кімнати. Професор Немур саме йшов у коридорі, й, коли я, не привітавшись, проскочив повз нього, він зрозумів: тут щось не так. Він і Берт перехопили мене, коли я вже підходив до ліфта.

- Чарлі, - сказав Немур, схопивши мене за руку. - Зачекай хвилину. Що сталося?

Я висмикнув свою руку з його руки й кивнув на Берта.

- Мене нудить від людей, які глузують із мене. Це все. Можливо, раніше я цього не розумів, але тепер я все розумію, й мені це не до вподоби.

- Ніхто не глузує з тебе, Чарлі, - сказав Немур.

- А як же з чорнильними плямами? Минулого разу Берт сказав мені, що в чорнилі є картинки - їх кожен може побачити, а я...

- Чарлі, ти хочеш почути точні слова, які сказав тобі Берт, і що ти йому відповів? Ми маємо магнітофонний запис цієї сесії тестів. Ми можемо прослухати його, й почуємо все, що там було сказано.

Я повернувся разом із ними до психокабінету зі змішаними почуттями. Я був переконаний, що вони сміялися з мене й обманювали мене, коли я був надто дурний, щоб це зрозуміти. Мій гнів збуджував мене, і я не міг легко його позбутися. Я був готовий до боротьби.

Коли Немур пішов до картотеки, щоб узяти магнітофонний запис, Берт пояснив:

– Останнього разу я говорив майже ті самі слова, що й сьогодні. Ці тести вимагають, аби процедура була однаковою щоразу, коли їх застосовують.

– Я в це повірю, коли почую.

Вони переглянулися. Я знову відчув, як кров шугнула мені в обличчя. Вони сміялися з мене. Але потім до мене дійшло, що я сказав, і, слухаючи себе, я зрозумів причину погляду, яким вони обмінялися. Вони не сміялися. Вони зрозуміли, що відбувається зі мною. Я досяг нового рівня, і гнів та підозра були моїми першими реакціями на світ, який мене оточував.

Голос Берта почувся з магнітофона:

– А зараз я хочу, щоб ти подивився на цю карту, Чарлі. Що тут може бути? Що ти бачиш на цій карті? Люди чого тільки не бачать на цьому чорнилі. Скажи мені, про що ти думаєш, дивлячись на неї...

Ті самі слова, майже той самий тон голосу, які він застосовував кілька хвилин тому в лабораторії. А потім я почув свої відповіді – дитячі, неможливі речі. І я знесилено опустився на стілець біля письмового стола професора Немура.

– Це справді був я?

Я повернувся до лабораторії з Бертом, і ми продовжили Роршаха. Ми повільно оглянули всі карти. Цього разу мої відповіді були іншими. Я «бачив» усілякі речі на плямах чорнила. Двох кажанів, які смикали один одного. Двох чоловіків, що билися мечами. Я уявляв собі безліч усіляких речей. Але навіть тепер я не цілком довіряв Бертові. Я перевертав карти й дивився на їхні спini, чи не було там чогось такого, що я мав би вгадати.

Я подивився на нотатки, які він робив. Але всі вони були записані кодом, приблизно так:

WF + A DdF-Ad orig. WF – A SF + obj

Тест усе ще не мав для мене ніякого глузду. Мені здавалося, хто завгодно міг набрехати про речі, яких він насправді не бачив. Звідки вони могли знати, що я робив їх дурнями, говорячи про речі, яких насправді не уявляв?

Можливо, я їх зрозумію, коли доктор Штраус дозволить мені читати книжки з психології? Мені стає дедалі важче записувати всі мої думки та почуття, бо я знаю, що люди читають їх. Можливо, буде краще, якщо я протягом якогось часу зберігатиму ці звіти в приватному користуванні?

21 квітня

Я винайшов, як можна вдосконалити роботу змішувача в пекарні, щоб збільшити виробництво. Містер Доннер сказав, що він заощадить чимало грошей на робочій силі. Він дав мені п'ятдесят доларів премії і збільшив мою платню на десять доларів щотижня.

Я хотів запросити Джо Карпа та Френка Рейлі на обід, щоб відсвяткувати цю подію, але Джо хотів щось купити для своєї дружини, а Френк зустрічався за ланчем зі своїм кузенком. Я думаю, їм знадобиться чимало часу, щоб звикнути до тих змін, які відбулися в мені.

Усі, схоже, стали мене боятися. Коли я підійшов до Джімпі й поплескав його по плечу, аби попросити про щось, він підстрибнув і розлив на себе всю каву зі своєї філіжанки. Він витріщається на мене, коли йому здається, що я на нього не дивлюся. Ніхто в пекарні більше зі мною не розмовляє й не блазнює у той спосіб, до якого вони звикли. Тож я став почуватися на своїй роботі досить самотнім.

Думаючи про це, я згадав той час, коли заснув стоячи і Френк вибив мої ноги з-під мене. Теплий і приємний запах, білі стіни, гуркотіння печі, коли Френк відкрив заслінку, щоб забрати хлібини.

Раптом я падаю... корчуся... усе вислизає з-під мене, і моя голова стукається об стіну...

Це я, а проте там лежить наче хтось інший – інший Чарлі. Він розгублений... потирає собі голову... дивиться на Френка, високого й тонкого, а потім на Джімпі, що стоїть поблизу, масивний, волохатий Джімпі з серйозним обличчям, кушуватими бровами і майже схованими у глибині синіми очима.

– Дай малому спокій, – каже Джімпі. – Господи, чому ти завжди чіпляєшся до нього, Френку?

– Я нічого поганого йому не зробив, – засміявся Френк. – Йому не боляче. Він не знає нічого кращого. Правда ж, Чарлі?

Чарлі потирає собі голову й зіщулюється. Він не знає, що він зробив, аби заслужити таке покарання, але знає, що має шанс здобути ще якогось штурхана або потиличника.

– Але ж ти знаєш і краще, – відповів Джімпі, поскрипуючи своєю ортопедичною ногою. – Тоді чого ти весь час чіпляєшся до нього?

Двое чоловіків сідають за довгий стіл, високий Френк й огрядний Джімпі, виліплюючи з тіста булочки, які треба буде спекти для вечірніх замовлень. Протягом якогось часу вони працюють мовчки, але потім Френк зупиняється і збиває назад свій білий ковпак.

- Гей, Джімпі, як ти думаєш, Чарлі можна навчити пекти булочки?

Джімпі спирається ліктем на стіл.

- Чому ми нарешті не дамо йому спокій?

- Ні, Джімпі, я говорю цілком серйозно. Я готовий об заклад побитися, що він може опанувати якусь просту роботу, наприклад ліпити булочки.

Ця думка, схоже, знайшла прихильника в особі Джімпі, й він обернувся й поглянув на Чарлі.

- Можливо, ти й маєш якусь рацію. Гей, Чарлі, а підійди-но сюди на хвилину.

Як він мав звичай робити, коли люди говорили про нього, Чарлі дивився на шнурки своїх черевиків. Він знав, як затягувати й зав'язувати шнурки. Він міг би пекти булочки. Він навчився б збивати, згортати тісто й виліплювати з нього маленькі круглі форми.

Френк подивився на нього із сумнівом.

- Можливо, нам не варто це робити, Джімпі. Можливо, ми помиляємося. Якщо йолоп нічого не здатний навчитися, то навіщо з ним морочитися?

- Ти залиш це мені, - сказав Джімпі, якого тепер опанувала ідея Френка. - Можливо, він і зможе навчитися. Послухай-но мене, Чарлі. Ти хочеш чогось навчитися? Ти хочеш, аби я навчив тебе ліпити булочки, як робимо ми з Френком?

Чарлі витріщився на нього, усмішка зійшла з його обличчя. Він зрозумів, чого хоче Джімпі, й відчув, що його загнали в глухий кут. Він хотів догодити Джімпі, але в словах учитися й навчати є щось пов'язане зі спогадом про суворе покарання, хоч він і не пам'ятає, що це таке, - пам'ятає лише підняту тонку руку, яка б'є його за те, що він не може навчитися чогось, чого не розуміє.

Чарлі відступає назад, але Джімпі хапає його за руку.

- Ну ж бо, хлопче, не хвилюйся. Ми не зробимо тобі боляче. Погляньте на нього, він тремтить, ніби зараз розпадеться. Поглянь-но, Чарлі, сюди. Я маю новеньку блискучу іграшку, якою ти міг би гратися.

Він простягає руку й показує мідний ланцюжок із диском із блискучої латуні. Він тримає ланцюжок за один кінець, а блискучий наче золотий диск повільно обертається, вловлюючи світло флюоресцентних сонячних променів. Диск на ланцюжку щось нагадує Чарлі, проте він не пам'ятає, що саме й де.

Він не простягає руку, щоб схопити його. Він знає, тебе покарають, якщо ти схопиш річ, яка належить іншій людині. Якщо хтось покладе її тобі в руку, тоді все буде гаразд. Але інакше не можна. Коли він бачить, що Джімпі пропонує цю річ йому, він киває й усміхається.

- Це він знає, - сміється Френк. - Він буде щасливий, якщо ти подаруєш йому щось осяйне й блискуче. - Френк, який остаточно передав свій експеримент Джімпі, збуджено нахилився вперед. - Можливо, якщо йому дуже захочеться мати такий блискучий шматок металу, а ти скажеш, що він його матиме, якщо навчиться ліпити з тіста булочки, - можливо, це й спрацює.

Коли пекарі взялися навчати Чарлі, інші люди з пекарні зібралися навколо. Френк розчистив місце на столі, а Джімпі поклав туди середнього розміру шматок тіста, щоб Чарлі мав із чим працювати. Глядачі стали битися об заклад, навчиться Чарлі чи не навчиться ліпити булочки.

- Дивись на мене уважно, - сказав Джімпі, поклавши диск із ланцюжком на столі біля себе, щоб Чарлі міг його бачити. - Дивись і роби те саме, що роблю я. Якщо ти навчишся ліпити булочки, цей блискучий диск буде твоїм і принесе тобі щастя.

Чарлі нахилився на своєму стільці, пильно спостерігаючи, як Джімпі взяв ножа й відрізав для себе смужку тіста. Він стежив за кожним рухом Джімпі, що розкачав тісто в довгий рулон і скрутив його в коло, раз у раз посипаючи борошном.

- А тепер дивись на мене, - сказав Френк і повторив те, що зробив Джімпі.

Чарлі розгубився. Між їхніми діями була різниця. Джімпі вивертав лікті назовні, коли ліпив тісто, наче крила птаха, але Френк тримав руки притиснутими до боків. Джімпі притуляв свої великі пальці до решти пальців, коли ліпив тісто, а Френк працював долонями, тримаючи свої великі пальці окремо від інших пальців і підіймаючи їх угору.

Ці відмінності стривожили Чарлі, й він нічого не зміг зробити, коли Джімпі сказав:

- Ну ж бо, спробуй.

Чарлі лише похитав головою.

- Дивися, Чарлі, я тепер повторю все дуже повільно. Тепер ти дивися, як я працюватиму, й повторюй за мною кожен мій рух. Гаразд? Але спробуй усе запам'ятати, щоб ти потім міг сам усе зробити. А зараз починаймо.

Чарлі насупився, коли побачив, як Джімпі відтяв собі шматок тіста і згорнув його в кулю.

Він подивився від своїх рук на руки Джімпі. Завагався, але потім узяв ніж, відрізав собі шматок тіста й поклав його на середину стола. Повільно, тримаючи лікті точно так, як тримав їх Джімпі, він скачав його в круглу кулю.

Подивився від своїх рук на руки Джімпі й ретельно склав пальці так, як той, - великі пальці разом із рештою пальців, злегка зігнутих у формі чаші. Він мусить зробити це правильно, як хоче Джімпі, щоб він зробив. Десь у ньому відлунює: зроби це правильно, й вони любитимуть тебе. А він дуже хоче, щоб Джімпі й Френк любили його.

Коли Джімпі скачав своє тісто в кулю, він відхилився назад, і так само зробив Чарлі.

- Просто чудово. Подивися, Френку, він скачав його в кулю.

Френк кивнув головою й усміхнувся. Чарлі зітхнув, затремтівши всім тілом. Він не звик до таких рідкісних хвилин успіху.

- Дуже добре, - сказав Джімпі. - А тепер ми розкачаємо його в рулон.

Незграбно, але дуже ретельно, Чарлі повторює кожен рух Джімпі. Іноді невдалим рухом руки він руйнує те, що зробив, але через мить відрізає собі шматок тіста і скачує його в рулон. Працюючи поряд із Джімпі, він скачав шість рулонів і, посипавши їх борошном, акуратно поклав біля Джімпі на велику покриту борошном тацю.

- Дуже добре, Чарлі. - Обличчя в Джімпі було серйозне. - А зараз ми подивимось, як ти зробиш усе це сам. Згадай усе, що ти робив від самого початку. Ну ж бо, починай.

Чарлі дивиться на величезну пластину тіста та ніж, який Джімпі поклав йому в руку. Його знову охопила паніка. Що він робив спочатку? Як він тримав свою руку? Свої пальці?... Як він скачував кулю?... Тисяча найсуперечливіших ідей заповнили водночас його свідомість, і він стояв там, усміхаючись. Він дуже хотів зробити це, принести радість Френкові й Джімпі, щоб сподобатися їм і здобути блискучий диск, який Джімпі пообіцяв йому. Він знову й знову обертає на столі гладенький важкий кавалок тіста, але не може розпочати роботу. Він не може відрізати від нього шматок, бо знає, що зазнає невдачі, і йому страшно.

- Він уже все забув, - сказав Френк. - Нічого в нас не вийшло.

Чарлі хоче, щоб у них усе вийшло. Він хмуриться й намагається пригадати: спочатку треба відрізати кавалок тіста. Потім скачати його так, щоб утворити кулю. Але як потім скачати з нього рулон, схожий на ті, що лежать на таці. Це вже інша робота. Якщо вони дадуть йому час, він усе пригадає. Як тільки в голові йому проясниться, він пригадає. Ще кілька секунд, і все буде окей. Він лише хоче трохи затриматися на самому початку того процесу, який він вивчив - лише зовсім трохи. Йому це так потрібно.

- Окей, Чарлі, - зітхнув Джімпі, забираючи з його руки ніж. - Усе гаразд. Не турбуйся про це. Зрештою, це не твоя робота.

Ще хвилина, і він усе пригадає. Якби вони лиш його не квапили. Чому вони всі так поспішають?

- Іди собі, Чарлі. Сядь отам і дивися свою книжку з коміксами. А нам треба повернутися до своєї роботи.

Чарлі киває головою, усміхається й дістає книжку з коміксами із задньої кишені. Він розгортає її й кладе собі на голову, наче фантастичний капелюх. Френк сміється, а Джімпі нарешті всміхається.

- Іди-но звідси, велика дитино, - пирхає Джімпі. - Іди й сядь, поки не знадобишся містерові Доннеру.

Чарлі всміхається йому й повертається до мішків із борошном, які стоять у кутку, біля змішувачів. Він любить спиратися на них спиною, поки сидить, схрестивши ноги на підлозі, й дивиться на картинки у своїй книжці з коміксами. Коли він починає гортати сторінки, йому раптом хочеться заплакати, хоч він не розуміє чому. Чого він має журитися? Хмаринка смутку то напливає на нього, то відходить геть, і тепер його чекає втіха помилуватися яскраво розфарбованими картинками у книжці коміксів, яку він передивлявся тридцять-сорок разів. Він знає в ній усі малюнки - він запитує, як вони називаються знову й знову (майже в кожного, хто йому зустрічається), - і він розуміє, що дивні форми літер та слів у білих хмаринках над малюнками означають, що персонажі щось говорять. Чи він коли-небудь навчиться читати те, що написано на хмаринках? Якби вони дали йому досить часу - якби вони не квапили його й не підштовхували занадто - він би зліпив ім булочки. Але всім бракує часу. Чарлі підтягує ноги й відкриває книжку з коміксами на тій першій сторінці, де Бетмен і Робін вимахують довгою мотузкою, щоб зачепитися за сусідній будинок. Коли-небудь, думає він, я навчуся читати. І тоді він зможе прочитати все оповідання. Він відчуває руку на своєму плечі й підіймає погляд. Це Джімпі, який крутить своїм латунним диском на ланцюжку, дозволяючи йому закручуватися й розкручуватися, щоб він ловив на себе світло.

- Ось тримай, - сказав він хрипким голосом, кинувши ланцюжок на коліна Чарлі, й пошкунтильгав геть.

Я ніколи не думав про це раніше, але добре, що він так зробив. Чому він це зробив? Хай там як, а я цю подію запам'ятав ясніше та повніше, аніж будь-що з того, що пережив раніше. Я пережив відчуття, схоже на ті, які опановують людину, коли вона визирає з вікна, а ранкове світло ще має сірий колір. Відтоді я подолав довгий шлях, який завдячую докторові Штраусу та професорові Немуру й іншим людям тут, у коледжі Бекмана. Але що мусять Френк і Джімпі відчувати тепер, побачивши, як я змінився?

22 квітня

Люди в пекарні змінюються. Не лише в тому, що обминають мене увагою. Я відчуваю ворожість. Доннер допоміг мені вступити до профспілки пекарів, і я здобув іще одне підвищення. Погано тільки те, що я не отримав від цього жодної втіхи, бо інші не терплять мене. Власне кажучи, я не можу їх звинувачувати. Вони не розуміють, що зі мною відбулося, а я не можу ім розповісти. Люди не пишаться мною, як я сподівався, радше навпаки.

А проте я відчуваю потребу з кимось поговорити. Я хочу запросити міс Кінніан у кіно завтра ввечері, щоб відсвяткувати мій успіх. Якщо мені вистачить сміливості.

24 квітня

Професор Немур нарешті погодився з доктором Штраусом і мною, що неможливо записувати все, що відбувається зі мною, якщо я знатиму, що все, мною записане, буде негайно прочитане людьми в лабораторії. Я намагався бути цілком щирим у своїх розповідях про все, незалежно від того, з ким розмовляв, але є речі, про які я не можу писати, якщо не залишу їх у приватному користуванні – принаймні на певний час.

Тепер мені дозволили зберігати у себе ці звіти більш персонального характеру, але перед останнім звітом до Фонду Велберга професор Немур мусить прочитати все, аби вирішити, яку частину із мною написаного можна опублікувати.

Те, що сталося сьогодні в лабораторії, завдало мені великої прикрості.

Цього вечора я прийшов до офісу раніше, аби запитати доктора Штрауса або професора Немура, чи нормально буде з мого боку запросити Алісу Кінніан у кіно, але, перш ніж я постукав у двері, почув, як вони сперечаються один з одним. Мені не треба було зупинятися під дверима кабінету, але не так легко зламати звичку слухати нехай там що, бо люди завжди говорили й діяли так, ніби мене поруч із ними не було, ніби їх анітрохи не турбувало, що я підслухав їхню розмову.

Я почув, як хтось ударив кулаком по столу, а тоді професор Немур вигукнув:

– Я вже повідомив конвенційний комітет, що ми надсилаємо звіт у Чикаго.

Потім я почув голос доктора Штрауса:

– Але ти помиляєшся, Геролде. Півтора місяці – це надто рано. Він ще змінюється.

А тоді знову голос Немура:

– Досі ми все передбачили правильно. Ми маємо цілковите право подати тимчасовий звіт. Повір мені, Джею, нам немає чого боятися. Ми здобули успіх. Результати цілком позитивні. Нічого поганого вже не буде.

Штраус:

– Це надто важливо для всіх нас, щоб передчасно повідомляти про результати. Ти береш на себе відповідальність...

Немур:

– Ти забуваєш, що керівник цього проекту – я.

Штраус:

- А ти забуваєш, що тут ідеться не лише про твою репутацію. Якщо ми тепер завищимо наші досягнення, то всю нашу гіпотезу можуть поставити під сумнів.

Немур:

- Я більше не боюся, що він може повернутися до свого колишнього стану. Я перевірів і переглянув усе. Проміжний звіт не зашкодить. Я відчуваю, що погіршення вже не буде.

Суперечка тривала в такому дусі, й Штраус сказав, що Немур мріє очолити кафедру психології в Голстоні, а Немур сказав, що Штраус робить собі кар'єру, тримаючись за хвіст його психологічних досліджень. Потім Штраус сказав, що проект не менше завдячує його досягненням у психохірургії та в техніці впорскування ферментів, аніж теоріям Немура, і що настане день, коли тисячі нейрохірургів застосовуватимуть його методи, але в цю хвилину Немур нагадав йому, що ця нова техніка ніколи не виникла б, якби не його оригінальна теорія.

Вони називали один одного різними кличками: опортуніст, цинік, песиміст, - і мені раптом стало страшно. Я зненацька усвідомив, що не маю права стояти під дверима кабінету і слухати їхню суперечку без їхнього дозволу. Вони могли б не зважати на це, коли я був надто слабкий розумом, щоб розуміти, про що йдеться, але тепер, коли я все почав розуміти, вони не захотіли б, щоб я це чув. Я пішов звідти, не дочекавшись кінця їхньої дискусії.

Було вже поночі, і я протягом тривалого часу блукав вулицями, намагаючись зрозуміти, чому я такий наляканий. Я вперше побачив їх у реальному світлі - не боги й навіть не герої, а просто двоє чоловіків, стурбованих наслідками своєї роботи. А проте якщо Немур має слухність і їхній експеримент вдалий, то яка різниця? Попереду в них багато роботи, багато планів.

Я почекаю до завтра, щоб запитати їх, чи мені личить запросити міс Кінніан у кіно, щоб відсвяткувати своє підвищення.

26 квітня

Я знаю, мені не слід стовбичити в коледжі, коли приходжу до лабораторії, але мене збуджує бачити, як хлопці й дівчата ходять туди-сюди з книжками в руках, і слухати, як вони розмовляють про все те, чого навчилися у своїх класах. Мені хотілося б посидіти й поговорити з ними за кавою в місцевій таверні, коли вони збираються разом, щоб посперечатися про книжки, політику та ідеї. Я з хвилюванням дослухаюся до їхніх балачок про поезію, науки й філософію - про Шекспіра й Мільтона; про Ньютона, Ейнштейна і Фрейда; про Платона, Гегеля й Канта та про інші імена, які відлунюють у моїй свідомості як великі церковні дзвони.

Іноді я дослухаюся до їхніх розмов за сусідніми столами і прикидаюся студентом коледжу, хоч набагато старший за них. Я ношу книжки й почав

курити люльку. Це дурне, але позаяк я належу до лабораторії, то відчуваю себе частиною університету. Я ненавиджу свою самотню кімнату, й мені не хочеться йти додому.

27 квітня

Я заприятелював із кількома хлопцями в таверні коледжу. Вони сперечалися, хто насправді написав Шекспірові п'єси – сам Шекспір чи хтось інший. Один із хлопців – товстий із пітним обличчям – стверджував, що всі п'єси Шекспіра написав Марло. Але Ленні, низенький хлопець у темних окулярах, не вірив в авторство Марло і казав, що всім відомо, ті п'єси написав сер Френсіс Бекон, бо Шекспір ніколи не навчався в коледжі й не мав тієї освіти, яка була потрібна, щоб написати ті п'єси. А один із першокурсників сказав, що чув, як двоє чоловіків у чоловічій кімнаті говорили про те, що Шекспірові п'єси написала одна леді.

І вони розмовляли про політику, про мистецтво й Бога. Я ніколи раніше не чув, аби хтось сказав, що Бога може й не бути. Це налякало мене, бо вперше я почав думати про те, що означає Бог.

Тепер я розумію, що одна з найважливіших причин, чому треба ходити до школи й здобувати освіту, полягає в тому, що те, у що ти вірив протягом усього свого життя, може бути неправдою, і ніщо не є тим, чим воно здається.

Весь той час, поки вони говорили й сперечалися, я відчував, як у мені наростає збудження. Ось чого я хотів – ходити до коледжу й слухати, як люди говорять про важливі речі.

Я тепер проводив більшість свого вільного часу в бібліотеці, читаючи і всмоктуючи все, що міг, із книжок. Я не зосереджував свою увагу на чомусь окремому, а лише читав багато художньої літератури: Достоевського, Флобера, Діккенса, Гемінгвея, Фолкнера – усе, що потрапляло мені до рук, – насичуючи голод, який не можна наситити.

28 квітня

Минулої ночі я чув уві сні, як мама кричала на батька та вчителя в початковій школі 13 (перша моя школа, з якої вони мене перевели до школи 222)...

– Він нормальний! Нормальний! Він виросте і буде таким самим, як інші.

Вона хотіла подряпати вчителя, але батько відтягнув її назад.

– Одного дня він піде до коледжу. Він стане кимось. – Вона все ще верещала й учепилася в батька, тож він **ii** відпустив. – Одного дня він піде до коледжу **i** на когось вивчиться.

Ми були в кабінеті директора, й там було ще багато людей, які здавалися спантеличеними, але заступник директора усміхався й відвертав голову, щоб ніхто не міг бачити його усмішки.

Директор у моєму сні мав довгу бороду, він летів через кімнату й показував на мене.

– Його треба віддати до спеціальної школи. Державної спеціальної школи у Воррені. Ми не можемо тримати його тут.

Батько витяг маму з кабінету директора, й вона все кричала та плакала. Я не бачив **ii** обличчя, але **ii** великі червоні сльози капали на мене...

Цього ранку мені пощастило запам'ятати свій сон, але я досяг навіть більшого – я зміг пригадати крізь густий туман той час, коли мені було шість років **i** все це сталося. Саме перед тим як народилася Норма. Я бачив маму, тонку жінку з темним волоссям, яка балакала забагато й занадто часто застосовувала руки. Як завжди, **ii** обличчя затуманене. Волосся зав'язане вгорі вузлом, а рука доторкається до нього, гладить, ніби вона хоче переконатися, що воно досі там. Я пам'ятаю, що вона завжди махала крильми, наче велика біла птаха, навколо мого батька, а він був надто важкий **i** стомлений, щоб ухилитися від **ii** дзьоба. Я бачу Чарлі, що стоїть посеред кухні, граючись зі своєю ниткою, на яку нанизані блискучі кульки та кільця. Він підіймає цю нитку однією рукою, обертає кільця так, що вони закручуються й розкручуються, граючи відблисками. Він милується своєю іграшкою упродовж цілих годин. Я не знаю, хто зробив **ii** для нього **i** що з нею сталося, але бачу, як він там стоїть, немов зачарований, дивлячись, як нитка розкручується **i** розкручує кільця.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=22181082&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.